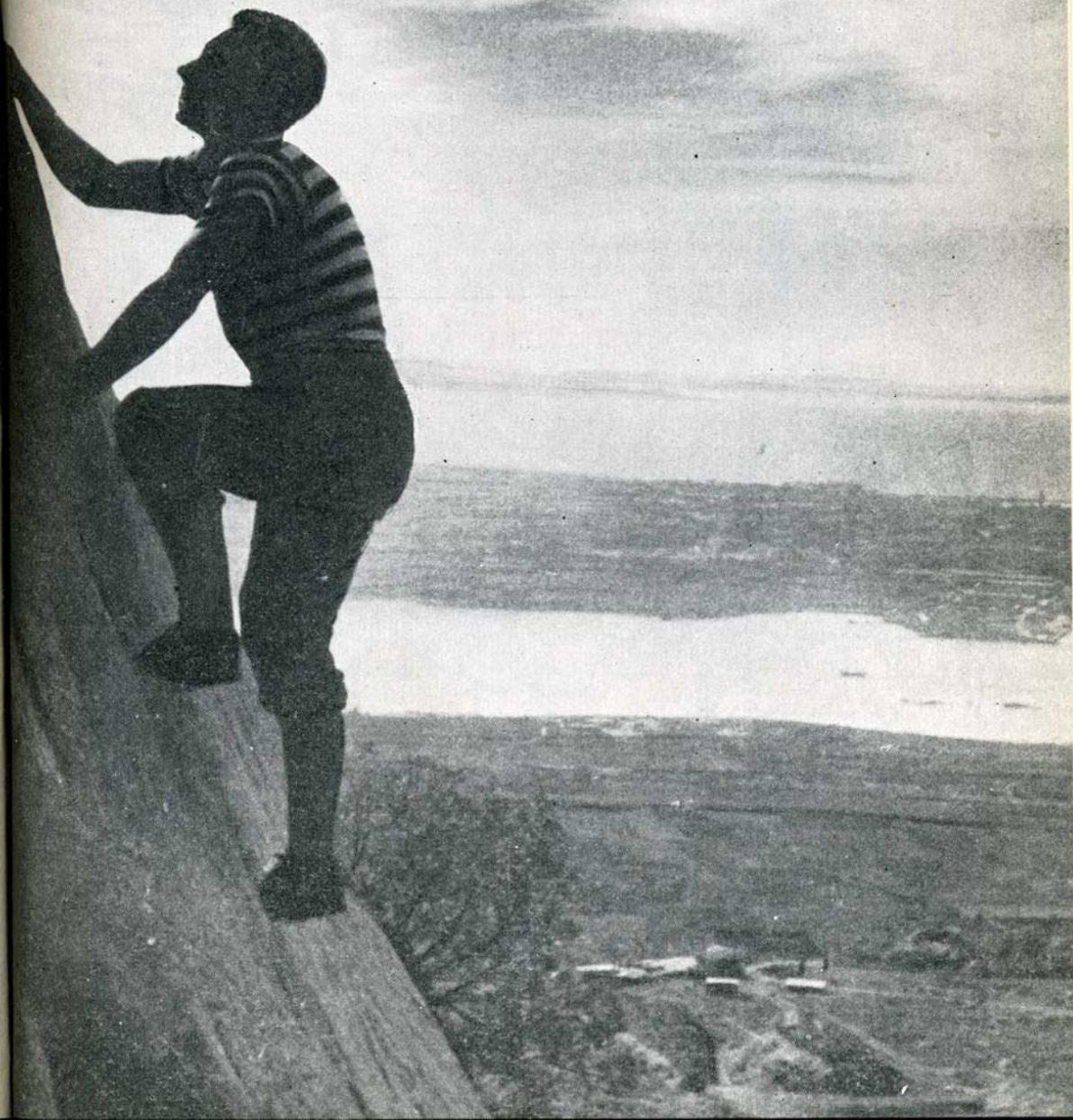

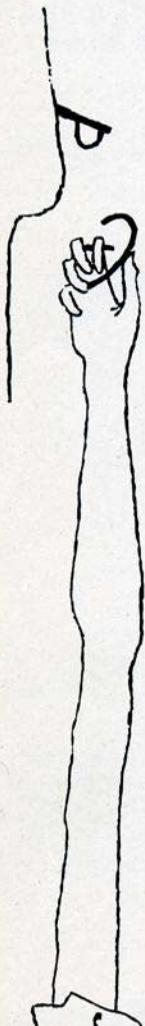
naše planine

3-4 1965

naše planine

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

»The Mountains«
Review of the Alpine Association of Croatia
»Nos Montagnes«
Revue de la Fédération Alpine Croate
»Le nostre Montagne«
Rivista della Federazione Alpina Croata
»Unsere Berge«
Zeitschrift des Kroatischen Bergsteigerbundes

Izдавач: Planinarski savez Hrvatske
Glavni i odgovorni urednik: Dr Željko Poljak,
Zagreb, Cesarčeva 5 II.

Redakcioni odbor: ing. Lota Arh, prof.
dr Vladimir Blašković, prof. Srećko Božičević i
prof. dr Mihajlo Pražić

Adresa uredništva: »Naše planine«, Zagreb,
Gajeva 2a, telefon 37-316

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata za pojedince iznosi 900 dinara, a za kolektive i ustanove 1200 dinara. Cijena pojedinom dvobroju 150 dinara. Pretplate se šalju čekom na Planinarski savez Hrvatske Zagreb (za »Naše planine«) na tekući račun 400-181-608-231. Tisk: Radionice Grafičkog školskog centra, Zagreb.

GOD. XVII OŽUJAK—TRAVANJ 1965 BR. 3—4

SADRŽAJ

Uvodna riječ broju splitskih alpinista	49
Stanislav Gilić: Alpinizam u Splitu	50
Kronika Alpinističkog odsjeka PD »Mosor« u Splitu	53
Davor R. Barović: Duh jedne generacije	59
Stanislav Gilić: Špik i Travnik	62
Boris Kambić: U Andama	65
Davor R. Barović: Fragmenti bez naslova	71
Nenad Čulčić: Lugareva priča i Prvo ponavljanje	73
Ivo Boko: »Patke«, »bomba-vijesti« i planinari u Splitu	75
Registracija prvenstvenih penjačkih uspona	78
Ivan Matešan: Iz Poljica	83
Prof. dr Mihajlo Pražić: Neke planinarske greške na Velebitu	87
Zimski solo-uspon W. Bonattija u Matterhornu	91
Vijesti	93

Slika na naslovnoj stranici: Split, stijene i mi...

Foto: S. Gilić

Vinjete u ovome broju: Davor Ribarović

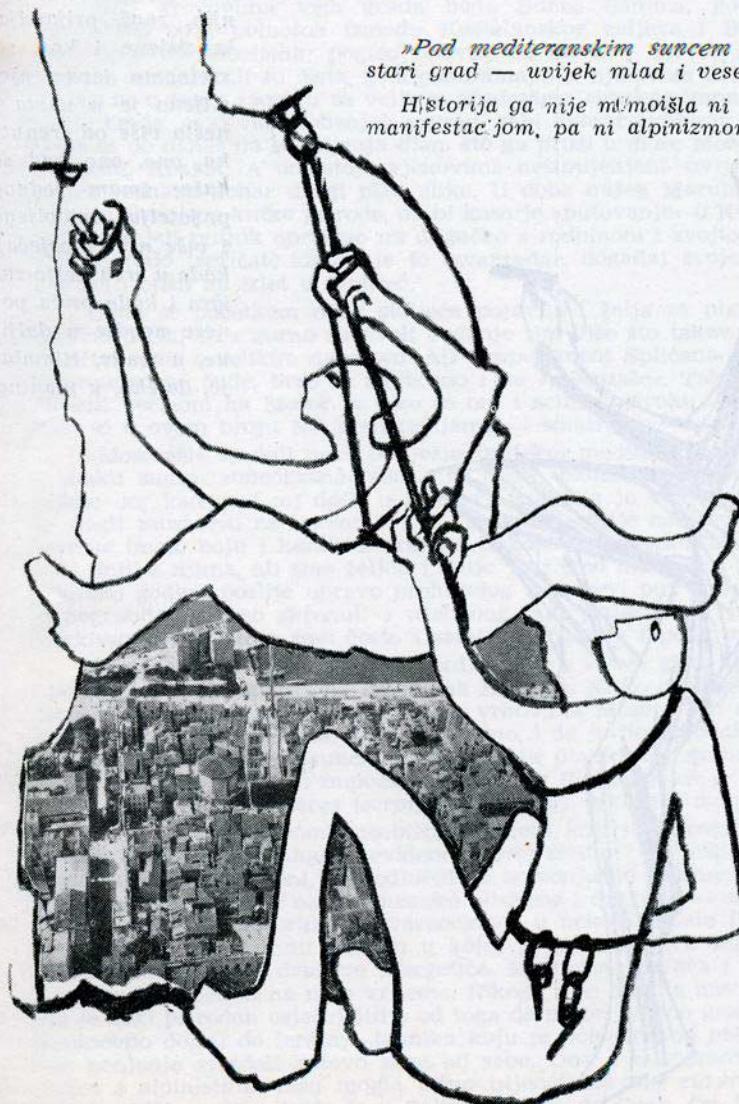
noće planine

ГОДИНА XVII 1965
ОŽУЈАК - ТРАВАНЈ
БРОЈ 3-4

*»Pod mediteranskim suncem cvjeta jedan pro-
stari grad — uvijek mlad i vesel.*

*Historija ga nije mogla ni jednom kulturnom
manifestacijom, pa ni alpinizmom.«*

0001 F/V ARH000

LEAVART - KALUŠE

A-C 1088

Split, mi, stijene,
penjanje, alpinizam,
i sve zajedno, svi mi
i svi oni svi vi i sve,
sve, i godine nas i
svi, i kladivo kada
udara po ključu: tan,
can, caan, caan, cičin,
čin... i ono, ono, ono
kad se kaže: imam
jednog prijatelja, više
njih, znaš, prijatelja
iz stijene i kad se
sretnemo izvan nje,
stijena je u nama i
nešto više od trenut-
ka, ono, ono kad se
kaže: imam jednog
prijatelja, najboljega
i više njih i osjećaj,
kada u srcu nešto za-
igra i kada priča po-
nese negdje u dajji-
ne, u Ande, Himala-
je, daleko, u planine.

STANISLAV GILIĆ, AO »Mosor«

Alpinizam u Splitu

Nad krovovima toga grada hoda Sunce danima, godinama, vjekovima... Zamislimo ovaj poluotok između Kaštelanskog zaljeva i Bračkog kanala u vrijeme prije Dioklecijana: pogled odavde na istok i sjever nije priječilo ništa. I Mosor i Kozjak bili su čista, gola panorama, a u njihovom krilu drevna Salona, koja ne želi ni u čemu zaostati za velikim gradovima rimskega imperija od Galije do Male Azije. Onda, onaj car osobenjak sagradio sebi dvorac-tvrdjavu, i od tog dana ne prestade ni do danas da se mijenja dlan, što ga pruži u more Mosor ili možda, u galantnoj gesti, Kozjak. A oni stoje vjekovima neizmijenjeni, uvijek skladni i prikladni, uvijek jednako dobar drugi plan slike. U doba našeg Marula bijahu u modi putovanja u živopisne kutke prirode, da bi kasnije »putovanje« u Kopilicu značilo dogadaj kad se smjeli putnik oprštao na dugačko s rodbinom i svojom. Još imaju živih ljudi koji će rado ispričati kakav je to izvanredan dogadaj svojevremeno bio kada su pješice(!) otišli na izlet u Stobreć.

Onda se početkom ovog stoljeća pojavila i želja za planinama — pojavili se planinari. Oni su sigurno izazivali čudeњe tim više što takav izlet u brda može biti skopčan samo s velikim naporom. Ali temperament Splićana, koji se ničemu previše ni predugo ne čude, brzo se naviknuo i na »mosoraše«. Tako su ih nazivali, jer su odlazili većinom na Mosor, a tako se oni i sami nazivaju — takvima se i mi, koji vam se u ovom broju NP predstavljamo — smatramo.

»Mosoraši« su dali novo obilježje splitskoj mediteranskoj sredini čije bilo kuća u znaku sunca, suncobrana, sunčanih plaža, palma. Kako se to desilo? Mi to ne znamo, jer kad smo mi došli u »Mosor« tradicija je već postojala. Pa ipak, nismo se mogli zaustaviti na onome što su »mosoraši« prije nas stvorili. Njihovo je planinarenje imalo boju i karakter sredine iz koje su proizšli. Mi smo se brzo našli na istoj liniji s njima, ali smo željeli i dalje. Bili smo mlađi, još gotovo djeca, kad smo nekoliko godina poslije upravo prohujalog rata prvi put krenuli u planine. Što nas je pograbilo da smo skrenuli s utabanog puta »klasičnog« planinarenja, napuštali markirane staze (koje smo često i sami označavali!) i pošli u stijene?

Odašte taj fenomen u jednoj sredini koja s »rive« gleda kroz Marmontovu ulicu i pogled joj se zaustavlja na stijenama Kozjaka. Nitko od dokonih šetača za zimskih dana nije razmišljao o činjenici da na vrhovima Mosora leži snijeg. To je samo bio izvanjski znak da je zaista zima, tj. hladno, i da je tim ugodnije boraviti pod toplim zrakama mediteranskog sunca. Blagu siluetu planinskog grebena Mosora, odsjećene stijene Kozjaka i daleku impozantnu trupinu Biokova, još je manje mogao primjećivati kupač čiji se interes iscrpljivao na onaj uski rub mora uz kopno.

Gdje leži uzrok onom neobičnom poletu koji je pokrenuo ljude za nešto, ako ne nečuveno, a ono svakako nevideno u ovoj sredini? Domisili se mlađići, pa mjesto dosadašnjih hodanja, oni, eto, odlučili da se penju po stijenama. A stijene nas dočekale kao svoje; učinile nam se nekako bliskima i dragima — odnekud već poznatima. Osjetili smo se i pionirima i stvaraocima i u nekom smislu ipak nastavljačima. Da nije »Mosor« pružio onu sredinu u kojoj je još bila živa uspomena na Giromettu, da tamo nismo našli drugove Margetića, Marovića, Kovača i druge, tko zna koliko bi još trebalo čekati na naše vrijeme. Nikoga nije bilo da nas poduci i uputi. Valjda nas je neki prirodan osjećaj štitio od toga da ne prijedemo granicu onih teškoća gdje neminovno dolazi do izražaja tehnika koju je potrebno od nekoga naučiti. Slobodno smo penjanje svladali gotovo sami od sebe. Ona dva sporadična i gotovo slučajna dodira s alpinistima nisu mogla bitno utjecati na naš razvitak. Prvi takav dodir desio se 1950. godine, kada je u Splitu boravio dr Cvek. On je u Alpama penjao u

stijenama, a ovdje se pridružio »mosorašima« na njihovim izletima. Tako su organizirali i jedan »penjački izlet«. Bilo ih je poprilično u grupi i svih su se uspeli preko stijene lijevo od Nugla u Kozjaku. Ali, na tome je i ostalo. Nekako u to isto vrijeme, tačnije u proljeće 1950. godine, odlučili smo Joško Gerželj i ja izvesti uspon u stijeni mimo koju vodi put iznad sela Mijanovići u Mosoru. Upustili smo se u tu, stotinjak metara visoku stijenu, s jednim trulim, kratkim, tankim užetom, više kao simbolom nego kao stvarnim pomagalom, i sretno je prepenjali. Taj uspon i poznanstvo s Kovačem, tajnikom »Mosora«, koje je uslijedilo godinu dana kasnije, ponukalo nas je da i nas dvojica postanemo »mosoraši«. Polako smo shvaćali da bez organiziranog rada neće biti većih uspjeha. Upisom u planinarsko društvo mi smo se nadali da ćemo biti primljeni u »alpinističku sekiju«, ali smo ubrzo uvidjeli da takova sekija praktično uopće ne postoji. Ipak se u novoj sredini nismo razočarali. Stekli smo solidna planinarska iskustva a usput neprestano forsirali osnutak alpinističkog odsjeka. Tu smo našli Branka Bužančića, Vladu Jelasku i Tomu Kliškinića. Svi odreda su još bili djeca koja upravo postaju mladići. To je bila prva jezgra budućeg odsjeka.

Za drugi dodir s »alpinističkim svijetom« — za koji smo bili uvjereni da postoji, ali koji je bio daleko od nas — moramo biti zahvalni drugu Margetiću. On je odneku dočuo da u Solinu boravi jedan alpinist iz Zagreba i to kao vojnik. On je mogao na »izlaz« samo nedjeljom poslije podne pa smo s njim ugovorili jedan izlet na Kozjak u područje Nugla. Sticajem okolnosti, našao se tu i mladi student ekonomije Branko Lukšić. On je upravo bio došao sa penjačke ture po Čvrsnicu i zadržao se kod kuće u Splitu na nekoliko dana prije ponovnog odlaska u Zagreb. Vojnik koji nas je taj dan (zapravo samo par posljepodnevnih sati) instruirao u osnovima slobodnog penjanja i spuštanja niz uže, bio je Drago Šafar. Sjećam se da me je naročito oduševila činjenica da je i drug Margetić, koji bi nam po godinama mogao biti otac, skupa s nama prošao sve vježbe. Nažalost, od mlađih nas je bila samo nekolicina a od tih su samo neki do danas ustrajali.

Naš se vojnik morao vratiti u kasarnu. Mi smo mu bili zahvalni i na tome malom doprinisu, koji je u našim očima bio nadasve značajan. Tog sam se dana naučio i navezivati. Pokazao mi je to Branko Lukšić sa svom onom značajnom gorljivošću, kojoj sam se često kasnije divio. I on je u to vrijeme bio početnik stekavši svoja prva penjačka iskustva u navezu sa zagrebačkim alpinistima. On je možda već tada shvatio potrebu povezivanja alpinista iz Zagreba i ovih entuzijasta koji tapkaju na prvoj stepenici. Dvije godine kasnije, kada su prilike potpuno sazrele, on je to oživotvorio. Vlado Jelaska bio je inicijator te veze, a Branko Lukšić, Nedо Jakšić i Zdenko Šimunović, tj. »velebitaši«, dali su podršku i patronat za osnivanje alpinističkog pododsjeka u »Mosoru«.

Do tada nismo htjeli mirovati. Netko je sa nekog tečaja za vodiče, davno prije nego smo se mi pojavili, donio u »Mosor« jedno konopljeno uže, dvije sponke i četiri klina. To nam je bilo dovoljno da se, nakon nekoliko vježbi koje smo sada sami organizirali, trojica od nas upuste u prvi zašta penjački uspon. Nismo ga uspjeli izvesti onako direktno kako smo zamislili, ali 28. listopada 1951. godine, stjenovita barijera u Kozjaku — nazvali smo je Crvenom barijerom — dobila je svoj prvi smjer. Od toga nas dana ni neimaština, ni neznanje nije moglo zaustaviti na putu k našem cilju: osnovati alpinistički odsjek, povezati se sa zagrebačkim alpinistima radi nabave materijala i početi sa sistematskom obradom stijena u Kozjaku, Mosoru, Biokovu...

Tako smo se, eto, mi sa obale, gdje uspijeva jednako dobro palma i kaktus kao što i salata u Splitskom polju, prihvatali nečeg novog, što je imalo ne samo elemente surovosti mora, nego i posebnu ljepotu. Shvatili smo da nam i more i stijene znače jedno, jer bit prirode leži u njenom jedinstvu. To smo osjećali kad smo se kupali i sunčali na sjevernoj obali Marjana i gledali u južne stijene Kozjaka, to smo osjećali kad smo u tim stijenama penjali i gledali pod sobom more! Pred nama se otvorio pogled na Sveti iz jednog osobitog ugla. On je ležao pred nama i trebalo je samo krenuti. Nismo još bili svjesni na kakvoj divnoj odskočnoj dasci stojimo. Spoznali smo to tek kad smo došli u Julijce, Grintovce, Dolomite, Valiske i Savojske Alpe. Ali njih nismo zaboravili naše male stijene — vraćamo im se često, a one nas darežljivo obogate uvjek novim saznanjima.

Pod mediteranskim suncem, na dlanu između dva mora, cvjeta jedan prastari grad — uвijek mlad i veseo. Historija ga nije mimošla ni jednom kulturnom manifestacijom pa ni alpinizmom!

Kronika Alpinističkog odsjeka PD Mosor u Splitu

Ljeti 1954. grupa »mosoraša« pod vodstvom Zvonka Kovača, krenula je u Kamniške i Julijske Alpe. Pored niza zanimljivih planinarskih doživljaja, putohod je dobio svoj značaj po tome što je tom prigodom izведен penjački uspon u zapadnoj stijeni Planjave. Kamniškome alpinisti P. Kemperleu pridružili su se Spiličani Jelaska i Marinčić i tako ispenjali prvi smjer u Alpama (SZ greben Planjave). Kemperle nas je svojom neposrednom pristupačnošću, na kakvu smo kasnije vrlo rijetko kod drugih nailazili, još više oduševio za alpinizam. Veselilo ga je da Spiličani pokazuju interes za penjanje. Svoje simpatije potvrdio je poklonom: nekoliko klinova i sponki.

Siječanj 1955. donio nam je velike radoštosti. Ive Bujan, tada student i »velebitaš«, doputovao je u Split. Došao je u ime PSH i obavijestio nas da je na Savetu dogovoreneno kako će AO PDS »Velebitaš« preuzeti brigu nad nama. Tako smo postali Pododsjek »Velebitaša«. Rezultat tog kontakta ubrzo su se osjetili. Marinčić je te zime učestvovao na službenom zimskom penjačkom logoru u Krnici.

»Velebitaši« su se pokazali kao pravi drugovi. Dogovoren je početnički tečaj na Kozjaku. Tako je uoči prvomajskih praznika 1955. dvanaest tečajaca, srednjoškolaca, učilo od studenata »velebitaša« penjačku tehniku. Na završnoj turi u Velikoj Paklenici izведен je 2. svibnja 1955. zajednički prvenstveni uspon u Aniča Kuku i nazvan »Splitskim smjerom«. Rastali smo se od naših Nede, Šime, Branka i Ive) na Parića ljudi i tom prigodom nam je Šime predao najlonsko uže (doduše već rabljeno, ali ipak najlonsko!) i pravilnik o radu AO-a. Dobili smo još i dva konopa za vježbe, nekoliko klinova i sponki. Putem do Metka oduševljeno smo pričali o »velebitašima«, o njihovom drugarskom odnosu i o brizi za nas. Imali smo osjećaj da je najteže prebrođeno. Sada samo treba penjati, penjati...

Počeli smo s rješavanjem lakših problema u dugačkoj i prosječno 150 m visokoj barijeri Kozjaka. U toku priprema za republički penjački logor u Julijskim Alpama izveli su Jelaska i Kambić s Jakićem prvi prvenstveni uspon u Bioko-

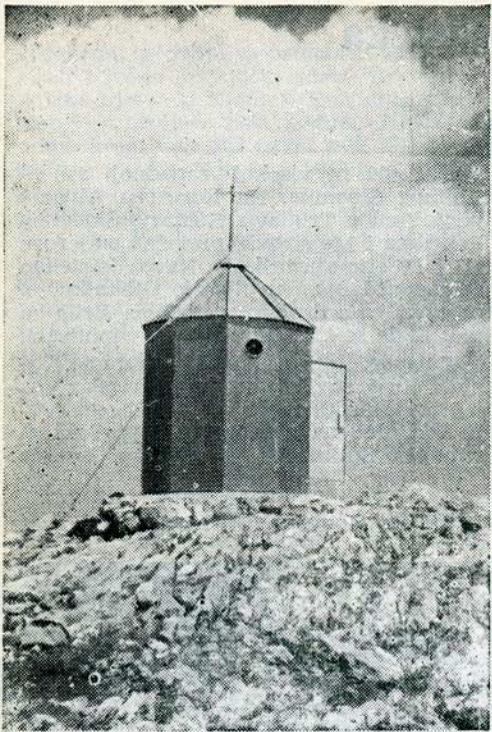
vu u 400 m visokoj zapadnoj stijeni Velikog Šibenika. Na logoru u Alpama penjali su u Triglavu, Stenaru, Skrlatici, Poncama i Mojstrovki pretežno smjerove III i IV stupnja teškoće. Navez je stekao samopouzdanje, upotpunio tehniku, a poznanstva s drugim penjačima širila su novost da se i u Splitu razvija alpinizam.

U usporedbi s Alpama sad nam se Kozjak činio suviše sitnim. Zagrepčani su još uvijek čudnovato izgovarali ono svoje »da, da« na naše priče o penjačkom raju oko Splita. Ali sumnje u vrijednost

U stijeni Kozjaka

Foto: D. Adam

Vickov stup na vrhu Mosora

Kozjaka nestale su već krajem ljeta. Novim prvenstvenim usponima uvjerili smo se, i pored toga što nas je blizina mora, Kaštelanske obale i Splita katkad zbunjivala, da nam nije potrebno dočaranje Alpa jer i u malome Kozjaku postoje ozbiljni penjački problemi.

Na godišnjem sastanku postavili smo si dva zadatka: potpuno ovladati četvrtim stupnjem i afirmirati se kod zagrebačkih penjačkih drugova. S nestrpljenjem je dočekana sezona 1956. Počeli smo je poletno sa željom da bude bogata rezultatima. Kambić i Jelaska učestvuju na zimskom logoru matičnog odjeljka u Alpama. Uspješno su se okušali u radu s cepinom i derezama u Prisojniku i Mojsirovki.

Oštra zima pomakla je početak penjačke sezone u Kozjaku tek na proljetne mjesecce. Počeli smo je s nekoliko novih članova, među kojima su bili zapaženi Filipović i Nigojević. Već sredinom godine većina problema u Kozjaku bila je rješena ili planirana za ostatak ljeta. Preostali problemi V i VI stupnja bili su tada još iznad naših mogućnosti.

Orijentacija na Biokovo i Mosor bila je nužna i logična. Sagledana retrospektivno, ta faza u našem razvoju predstavlja kvalitetni napredak. Penjemo nove uspone u Vel. Šibeniku i Borovcu u Biokovu. Stijene na potezu Baška Voda — Makarska pružaju velike mogućnosti novih uspona.

Da bi ispunili obavezu s godišnjeg sastanka nismo propuštili nijednu manifestaciju bilo saveznog ili republičkog značaja. Tako su prigodom sleta PSJ na Prokletijama Jelaska i Kambić s Jakićem i Mlincem izveli prvenstveni uspon u Malje Nedinatu. Drugarstvo i bliskost »velebitaša« i »mosoraša« ostala je trajna i u dalekim Prokletijama.

Kambić, Filipović i Pintarić na alpinističkom logoru PSH u Julijskim Alpama dali su novi doprinos plodnosti sezone. Nakon ovog logora, u kolovozu 1956, okupili su se na Trnovačkom jezeru penjači iz svih krajeva Jugoslavije. Tom su prigodom Kambić, Filipović i Glić izveli nekoliko novih prvenstvenih uspone u Trnovačkom Durmitoru, Vlasulji i Staninoj Gredi.

Krajem istog mjeseca našli smo se svi u Splitu. Utisci su se prepričavali i činili kupanje prijatnjim. Dosljedni svojoj želji da i u Kozjaku ovladamo IV stupnjem, ispenjali smo nekoliko novih prvenstvenih uspona.

U jeseni te godine vratio se u Split Glić, ali su Marinčić i dosadašnji pročelnik Jelaska otisli na studije u Zagreb. Pročelnstvo je preuzeo Kambić. Najveća želja bila nam je da i oni koji odlaze ostanu povezani s odsjekom u Splitu. Ta je želja s vremenom prerasla u snažnu i trajnu povezanost.

Novi pročelnik Kambić imao je zadatak dobiti novi se V stepena i osamostaliti nove članove.

Vladimir Jelaska

***

Po odlasku Jeliske na studije u Zagreb, pročelnstvo je preuzeo Kambić. Dok ovo pišem on se nalazi u Andama, pa nije u mogućnosti da sam nastavi ovu kroniku. On će nam do izlaska ovog broja NP-a poslati izvještaj o svojim usponima u onim planinama koje su bile san »mosoraša«.

Kako sam te godine (1957.) negdje početkom ljeta bio na dužnosti pročelnika, poznato mi je ovo razdoblje, pa mogu slobodno mjesto njega kazati nekoliko riječi.

Koncem god. 1956. primljen je u Odjeljek Boris Kulić, mladić izvanrednih penjačkih sposobnosti. Po godinama i po

držanju bio je toliko mlad, a njegova povučenost je bila toliko simpatična da je bilo svakome jasno zašto je stekao nadimak Malac.

Za vrijeme zimskog raspusta dolazi Jelaska u Split pa sa Kambićem i Kulicem izvodi prvenstveni uspon u Mosoru. Kako je Jelaska već bio pristupio Odjeku u »Velebitu« (čak je neko vrijeme bio i pročelnik), oni su ovaj smjer, u znak povezanosti obih odsjeka nazvali Odsjek-pododsjek (»OP«). U smjeru su naišli na detalje iznad V stupnja i sa tako visokom ocjenom započeli najplodniju godinu od početka rada.

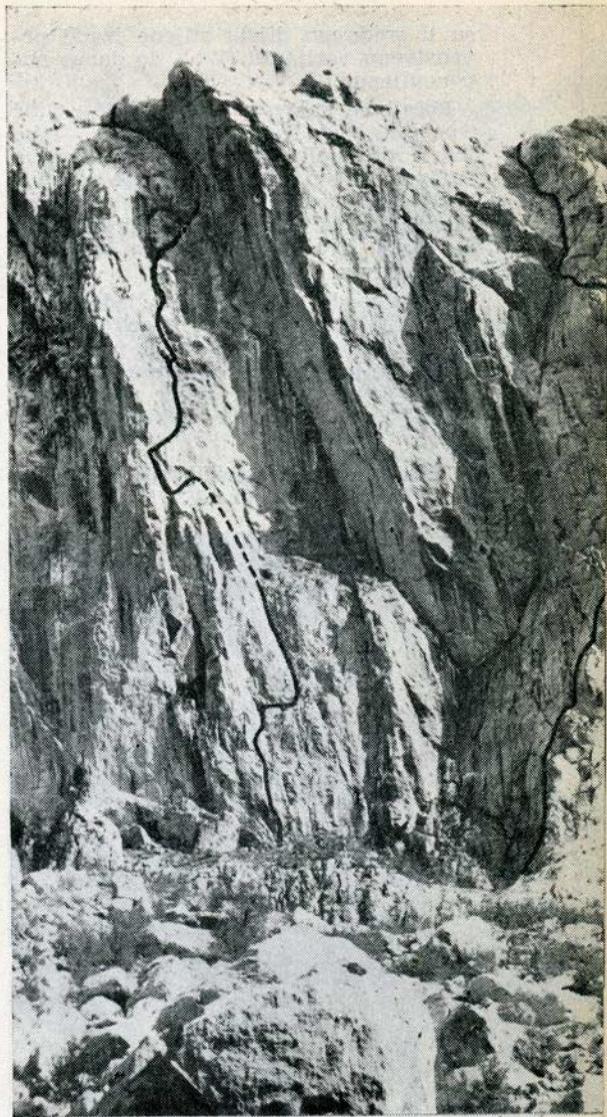
Malčeve penjačke kvalitete su gotovo iz dana u dan postajale sve očitije. On i Kambić predstavljali su naveze kojemu su se i najveći problemi podavali kao od šale. Ali da nije bilo ostalih drugova, koji su svi skupa sačinjavali jednu homogenu cjelinu, ni oni sami, Malac i Bačić (kako smo iz popularno nazivali), ne bi to mogli postići. Dovoljno je pogledati u kronološki pregled prvenstvenih uspona.

Alpinisti su osim uspona u stijenama, bili aktivni i na drugim područjima planinarske djelatnosti, pa slobodno možemo reći da su bili nosioci društvenog rada u PD »Mosor«.

U travnju ispenjali su Kulic i Dimić smjer »C« u Kozjaku, poznat po svojoj eleganciji i eksponiranosti. Smjer je IV stupnja, a ta mu ocjena ni do danas nije smanjena.

Početkom srpnja boravi na Kozjaku grupa »velebitaša«. Oni penju uglavnom u Crvenoj barjeri pa je iz toga vremena i Studentski smjer u toj stijeni.

Ova godina bilježi i prvorazredan dogadjaj, ne samo u historiji »Mosora«, već uopće hrvatskog alpinizma. Taj je dogadjaj odjeknuo toliko snažno da su i najskeptičniji priznali »mosorašima« trajne alpinističke kvalitete. Radi se o usponu u Anića kuku. Bilo je to u srpnju prigodom sleta planinara pod Štirovcem u Velebitu. Kulic i Kambić su bili u radnoj grupi koja je podizala logor pa su nakon obavljenih radova »skoknuli« preko Struga u Veliku Paklenicu. Prvi put su imali pred sobom ovu toliko poznatu četristometarsku stijenu. Nisu se dobro ni zaustavili, da je »detaljnije prouče«, a već su se odlučili za onaj famozni desni krak ipsilona. Tako je bio sveladan »y« koji je već nekoliko godina uzbudio duhove penjača, naročito onih iz Zagreba. Zagrebački alpinisti upravo »velebitaši«, ucrtali su nekoliko godina kasnije i svoj smjer u lijevi krak ipsilona

SZ stijena Anića kuka u Velebitu

Desno: Mosoraški smjer

Lijevo: Velebitaški smjer

Foto: H. Lukatela

i tako se na dostojan način odužili svojoj davnoj želji. Danas se svi ponavljači smjera »y« slažu u jednom: zbog množine izvanredno teških detalja (čak čitave dužine uzeta) nerealna je ocjena IV stupnja pa je svakako treba podići na V.

Tih dana prepenjali su i Brahmov smjer, a kako nisu imali opisa, nehotice

su u srednjem dijelu stijene izveli prvenstveni varijantu (V+), do danas neponovljenu.

Početkom kolovoza su Filipović i Gilić ispenjali brid Nugla u Kozjaku. Iako jedva stotinjak metara visok, smjer je i danas jako u modi radi svoje raznolikosti i zračnosti. Kulić i Kambić su ga uskoro ponovili (u usponu i silazu za nešto preko dva sata!). Zaista su bili vanredan navez!

U listopadu bilježimo još jedan značajan uspjeh: Kulić je sa Brankom Lukšićem (»velebitašem« koji se pripremao kod kuće u Splitu za diplomski ispit) ispenjao krajnje težak smjer u zapadnoj stijeni Nugla. Odsjek se nekako baš u to

»Come back« u Crvenoj barjeri Kozjaka (u stijeni član Odsjeka V. Jelaska)

vrijeme osamostalio tj. više nije bio pod-odsjek »Velebita« ali to ne znači da je suradnja sa »velebitašima« prestala. Da-pače, ona traje i nadalje tím više što se upravo iz redova »mosoraša« regрутiraju alpinisti koji za vrijeme studija u Zagrebu redovito pristupaju Odsjeku »Ve-lebita«. Kulić i Gerzelj su u studenome izveli još jedan prvenstveni uspon. Orlov smjer, koji je nekoliko puta odbijao penjače zbog svog teškog ulaza.

Sa Centralnim smjerom u južnoj stijeni Borovca (Biokovo) zaključili su »mosoraši« ovu zaista najplodniju godinu prvenstvenih uspona. U drugoj polovini 1957. godine, došao je u Odsjek jedan novi član koji je dao specifičan pečat splitskom aplinizmu. Davor Ribarović se pojavio u vrijeme kada su uglavnom sve stijene u neposrednoj blizini Splita, u Kozjaku i Mosoru, bile »riješene« i kada su se pojedini navezi bili već formirali kao izrazite dvojke. Međutim, došao je u pravi čas. Nastavio je tamo gdje je bilo logično da se nastavi. Kasnije je u navezu sa Kambićem ili sa nekim drugim, prepenjao mnoge teške smjerove u našim i inozemnim Alpama. Već na samu Novu godinu 1958. u navezu sa Malcem izveo je novogodišnji smjer u Mosoru i tako započeo svoj izvanredni put alpiniste.

Godine 1958. nekolicina nas odlazi iz Splita, bilo zbog posla ili studija. Ove je godine pročelnik bio Kulić pa prepuštam njemu da nastavi ovu kroniku.

Stanislav Gilić

***

Odlaskom osnivačke jezgre Odsjek je dosta osiromašio. Trebalo je odgajati nove mlađe penjače, a to nas je sada odvraćalo od onog normalnog razvojnog puta kojim smo bili krenuli: ekstremno teškim usponima u Alpama. Otišli su Vlado, Bači, Stanko i Ribar. Ostao sam s nekoliko početnika te s Filipovićem i Nigojevićem. Nije čudo da su u pravu u ovo vrijeme učestali solo usponi, pa čak i prvenstveni.

Za vrijeme prvomajskih praznika 1958. organizirali smo sa AO »Velebit« jedan penjački logor u Biokovu. Prisustvovao je i Silvije Verša iz AO »Rijeka«. Tom je prilikom ispenjano nekoliko novih teških smjerova: Kambić i Kulić Centralnu pukotnu u južnoj stijeni Velikog Šibenika i Lukšić, Ribarović i Kulić Smjer preko bora u južnoj stijeni Graba.

Na jesen dolazi Bači iz Ljubljane pa on i Malac penju novi smjer u stijeni iznad Lolića u centralnom Mosoru i tako ostvaruju već ranije planirani uspon.

Kako je Bačić te godine postao »brucoš«, nazvali smo smjer »Brucoškim«.

Uovo vrijeme dolaze u Odsjek Ferdo Ivančević, Arsen Jurčić i Tonko Marojević koji su kasnije izveli nekoliko teških prvenstvenih uspona. Posljednje ljetoprije mog odlaska u Zagreb iskoristio sam prilično jadno. Ostao sam bez partnera.

Za mog boravka u Zagrebu, Odsjek je vodio Ferdo Ivančević. Napravljeno je nekoliko novih prvenstvenih uspona, ovog puta sve u Mosoru i to u najudaljenijem vrhu — u Koziku! Njihova je zasluga da su i južnu i sjevernu stjenu Kozika otvorili penjačima.

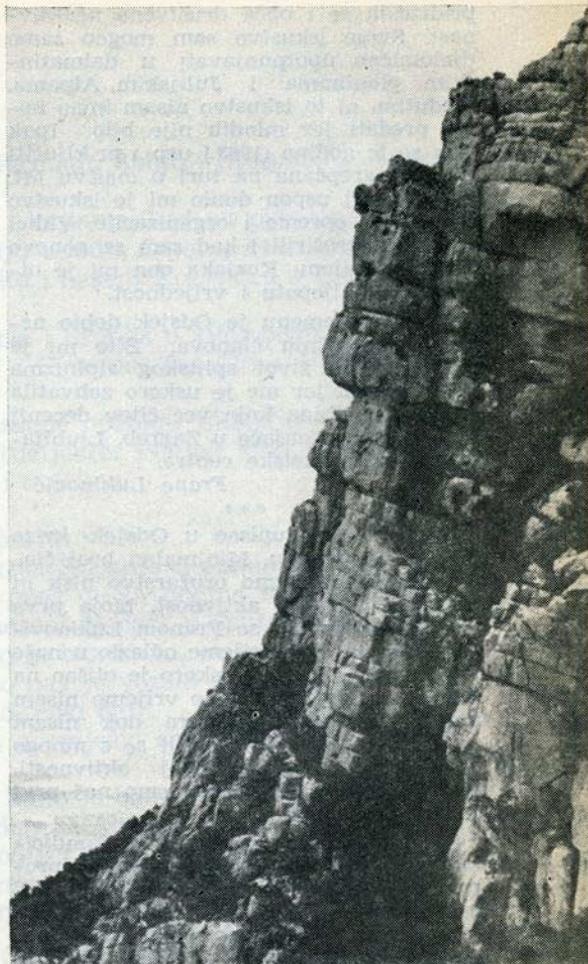
Tko je htio ispunjati nešto novo u Kozjaku morao se odlučiti za ono najteže. Već ranije se pokušavalo izvesti direktni uspon u Crvenoj barijeri. Do gredine su već postojale dvije varijante. Drugi dio stijene je ekstremno težak. Očekivali smo VI+ i našli ga. Zbog čestih povratak netko ga je u šali nazvao »Come back« pa mu je to ime i ostalo.

Značajno je spomenuti i zimski logor na Kamešnici kojom prigodom je ispunjano nekoliko lakših uspona u snijegu.

Kad se pojavila misao o usponu na Mont Blanc, Odsjek je preuzeo pripreme i organizaciju toga pohoda. Sve je uspješno obavljeno i četvorica »mosoraša« (Kovač, Vučetić, Boko i Kulić) popela su se na vrh Evrope. Premda taj uspon u alpinističkom pogledu ne predstavlja naročite poteškoće, ovaj je uspjeh nesumnjivo afirmao alpiniste i planinare među Splitčanima pa su oni konačno zauzeli odgovarajuće mjesto u javnom mnijenju sportskog Splita.

Raštrkani »mosoraši« našli su se 1960. na Kleku kao instruktori na početničkom penjačkom tečaju. Nakon logora je Kulić otišao u Alpe i među ostalim smjerovima prepenjao sa Zlatkom Smerkeom Centralni smjer u Dedicu i Ašenbrenerov u Travniku.

Željeli smo ekspediciju. Pokrenuli se svi »mosoraši« i počela je živa korespondencija na relaciji Zagreb—Ljubljana—Rijeka—Split. Formiran je i odbor koji je uspio nabaviti sredstva za odlazak petorice penjača na pripreme u Dolomite. Tamo su postigli odlične rezultate; iako su bile loše vremenske prilike ispenjali su nekoliko uspona VI stupnja. Po povratku iz Dolomita rad Odsjeka je zamro, uglavnom zbog objektivnih razloga. Ipak je naša raštrkanost bila presudna da su nam Ande ostale samo u snovima. Nekoliko godina kasnije samo je Bačić dospio tamo kuda smo svi željeli.

Pogled iz smjera po desnom rebru u Brijeri Sv. Luke (Kozjak)
Na polici se vidi »čovuljak« u Direktom smjeru.

Početkom 1962. pročelnik Odsjeka poštaje Armanda, ali zbog odlaska na odsluženje vojnog roka, dužnost preuzima Franjo Lukinović. Boris Kulić

***

Kada sam preuzeo vodstvo odsjeka morao sam se sukobiti sa tada već kroničnim problemom splitskog alpinizma. Generacija prije mene radila je zbilja mnogo, ali su svi otišli iz Splita. Od nje sam se mogao nadati samo po kojem smjeru ili vježbi preko praznika kad bi se studenti vratili kući. Došlo je do zatišja. I članstvo Odsjeka i penjački materijal sveden je na minimum. Toj krizi

pridružila se i opća društvena neaktivnost. Svoje iskustvo sam mogao samo djelomično upotpunjavati u dalmatinskim planinama i Julijanskim Alpama. Međutim, ni to iskustvo nisam imao komе predati jer mladih nije bilo. Ipak sam se te godine (1963.) usprijeključiti grupi Zagrepčana na turi u masivu Mt. Blanca. Taj uspon donio mi je iskustvo u pogledu opreme i organizacije. Vidjici su mi se proširili i kad sam se ponovo vratio u stijenu Kozjaka ona mi je otkrila novu ljepotu i vrijednost.

U međuvremenu je Odsjek dobio nekolicinu rabijskih članova. Bilo mi je draga da se život splitskog alpinizma neće ugasiti, jer me je uskoro zahvatila ista ona sudbina koja već čitav decenij vodi splitske penjače u Zagreb, Ljubljunu, u univerzitetске centre.

Frane Lukinović

***

Kada sam se upisao u Odsjek, kriza je bila na pomolu. Minimalan broj članova i skoro prazno oružarstvo nisu ni omogućavali veću aktivnost. Moja prva tri uspona bila su sa Franom Lukinovićem, koji je u to vrijeme odlazio u naše i inostrane Alpe, ali uskoro je otišao na studije u Sarajevo. Neko vrijeme nisam mogao da nadem partnera dok nisam naišao na Maria Bonu koji se s mnogo poleta predao alpinističkoj aktivnosti. Nakon dvije vježbe izveli smo naš prvi zajednički uspon.

Sa minimalnim iskustvom i kondicijom po neobično vrućem vremenu prepenjali smo stometarsku stijenu. Taj mali rezultat značio je za nas podstrek i koristan osjećaj da smo dobro započeli. Redaju se lakši usponi u stijeni Kozjaka koji nam daju iskustvo nužno potrebno za teže uspone.

Nekoliko puta smo pokušavali da aktiviramo više ljudi ali bez uspjeha. Za to se rad Odsjeka koncem 1963. sveo na svega dvojicu članova. Početkom studenog postao sam pročelnik Odsjeka.

U postojećim uvjetima još se čitav mjesec i pol dana situacija nije poboljšala. Polovinom prosinca saznao sam za grupu dječaka, inače članova našeg društva, koji su izvodili »alpinističke« vjež-

be sa užetom za sušenje rublja i improviziranim klinovima. Pozvao sam ih da se učlane u Odsjek, što su oni oduševljeno prihvatali. Sada smo imali članova ali nam je nedostajala oprema. Ipak smo uspijevali organizirati i uspone i vježbe. Jedanaest aktivnih članova je za prva dva mjeseca 1964. izvelo jedanaest uspona i dvanaest vježbi.

Završit ću ovu kroniku izveštajem što sam ga pripremio za godišnju skupštinu našeg društva, a koji ovdje donosim u nešto skraćenom obliku.

Tokom godine, desete godine postojanja, Odsjek je pokazao vrlo živu aktivnost. Gotovo potpuno obnovljeno članstvo bacilo se s puno žara na posao. Ovakav polet nije još nikada zabilježen među splitskim alpinistima. Deset članova Odsjeka izvelo je ukupno 74 uspona u stijenama Kozjaka, Mosora, Prenja, Triglava i Kleka. Veći broj uspona je, istina, samo II i III stupnja teškoće, ali to je i razumljivo, jer je većina članova tek ove godine stupila u Odsjek. Ipak, bilo je i uspona VI stupnja što dokazuje, da su naši alpinisti postigli visoki domet. Izvedeno je čak i sedam prvenstvenih uspona. U želji da se ospose i za zimske uspone, gotovo svih članova Odsjeka koristili su svaku priliku za skijanje na Vagnju. Šest članova je prisustvovalo četverodnevnom skijaškom tečaju. Ovim nije iscrpljena naša aktivnost. Tu su još i kvalitetne planinarske ture, orientaciona takmičenja, speleološke akcije, klubska i kotarska foto-izložba, uređivanje društvenog izloga i niz drugih poslova korisnih za društvo »Mosor«.

Najveći nam je problem nedostatak materijala. Loša oprema ne može omogućiti kvalitetnije uspone, a ono što smo uspjeli zahvaljujemo samo krajnjoj opreznosti.

U trenutku kada ova kronika bude objavljena »mosoraši« su već zakoraknuli u novo desetljeće. Nadajmo se da će ono biti logična nadogradnja na prethodno. Za to postoje uvjeti — na nama je, kao i na društvenoj sredini u kojoj živimo, da ih oživotvorimo.

Dražen Adam

Duh jedne generacije

Pričali su o Walteru Bonattiju i o Hermanu Buhlu i Dragmanu i Malcu u Kozjaku.

Pričali su o prevjesima i klinovima i kajlama, kad su pukotine velike, ili o padovima, i drugarstvu, i smrzavanju u ledu, Eigeru, i mrtvima, i ponovno o Buhlu na Nanga Parbatu, o Kleku i našem Kozjaku i o dotrajalom užetu, o Odsjeku i alpinizmu.

Netko je spomenuo Dolomite, Comicia i Branka u »Velebitu«.

I da treba jednom da se ogledamo u Cimama. Tre Cime. Vjeverice iz Cortine.

A mi smo sumnjali u »manile«, gumene opanke, iskrivljene klinove i par sponki, u nas mlade neiskusne entuzijaste. Penjali smo u gumenim opancima, što ih nose seljaci po Zagori i otocima.

Oči su se caklile od radosti.

Voljeli smo Buhla i momke sa Anapurne.

Zima u Alpama, bure na Dinari i skije. Skijanje u planini.

Te večeri, pričalo se o alpinizmu, pred dosta godina u prostorijama društva u Marmontovoj ulici, prisni, zaneseni dječaci, u Splitu jedne večeri, kad sam pobožno slušao iz ugla, a Vlado je bio divan, sa osmijehom, takav je bio tada i da li je to bilo ono, ono što nas je vezalo svih ovih proteklih godina, i sreća sam ga, ne baš tako davno, neki dan...

rastvoren i topao od krvi i mašte, a smješio se je široko i pričao o Bonattiju i Petit Dru-u...

a neki dan sreća sam ga i pitao me: kako je bilo u Norveškoj i pitao je za Bačiju i Stanka. Pričao sam mu o Andama i Alpama i pričao mi je, prešli smo na nešto drugo, pričao mi je o geologiji i poslu i problemima u familiji, nešto je tužno bilo u njemu i meni i svemu tome i u onom: pa doviđenja, pa ispenji nešto i za mene, to nije bio onaj Vlado i ona večer, ono što godinama nosim u sebi, u sjećanju.

O Kozjaku su pričali tada i Kleku i Dragmanu i o stijeni Travnika i smjeru Aschenbrennera, a o Dedcu pričali su nejasno, mora da je to bilo nešto posebno, da su pokušali u njemu Šime i Neđo iz »Velebita«, velebitaši iz Zagreba.

Te večeri pričalo se mnogo o »Velebitu« i klinovima i planovima. Ive Bujan i Hanzer... Kasnije sam ga upoznao, Ervina. To su bila imena. Branko. Branko Lukšić, velebitaš, Bračanin, Čileanac. Voljeli su Branka.

I slušao sam o Magliću i njima i o propeleru aviona iz stijene Volujaka.

I o Bačiju...

Bačija sam upoznao, upoznavao, doživljavao i osjećao u stijeni, po užetu kojim je prostrujielo prijateljstvo, naglo, uvihek i zauvihek. I svaki susret bio je radost, nešto kad ubrzaš korak, stisak ruku, snažan i... i kliktali smo u planinama, i kad bi pružali jedan drugom ruku na kraju smjera, umorno i bez riječi, ili kad prepenješ detalj, prevjes, problem, radost u jednom pokretu u njihaju, trzaju, kamen na vršdima prstiju, kao kad zadihan sjedneš na rub police, kao kad pišeš iz čuture gutljaj, kao kad...

Kao kad Vlade kaže, kad je kazao: znao sam da ćete uspjeti, kao kad... (nismo mu rekli, ali je znao, znao je da smo željeli, video nam je u očima...)

Kao kad . . .

To su bile priče bez kraja, u dahu, kao pomama žednog, priče o nama i stijenama i svemu i Jesenjinu.

Baći, Stanko, Vlade i Malac i Damir i Lola, Mrva je tada bio dječak. Razili smo se na sve strane, pisma, dogovori i telegrami: da dolazim, da čeka, da je spremno, planovi i spisak opreme, da kad se popneš na Kozik, rekao je Baći, smatrati će te, eto, tako, nekako, planinarom.

A Alpe, Kavkaz, Ande?

O Himalajama i Tensingu sam ponešto znao.

Divne priče o Malory-u i Mumery-u i Whimperu na Materrhornu čitao sam kasnije, poslije tog sunčanog, opečenog i suhog dana, sa zveketom klinova na grudima, dok smo trčali niz sipare na Kozjaku.

Ili kad sam krvavih i izgorenih ruku silazio niz sipare na Kozjaku, polako, korakom, bolno, pet godina nakon, na Kozjaku u Crvenoj barijeri u »Come back-u«, kad sam se vraćao sa oljuštenim rukama do kosti, od užeta, u Malčevom »Come back-u«, na malom anonimnom Kozjaku, on ga je ispenjao.

A što bi bio Malac da je negdje iz Cortine ili . . . ali.

Branko je jednom grlio Malca, bio je oduševljen tim mladićem, negdje u prevjesu u stijeni Kozjaka, i rekao: ili ćeš biti prvi ili ćeš poginuti.

Nedavno je diplomirao na fakultetu i ne penje više taj Malac.

A Branko je poginuo, na Kleku, i izgubili smo prijatelja, velikog, našeg Branka, on je volio Malca, poginuo je na Kleku, na spomen ploči piše da su poginuli Zvonko i Branko, i još nešto, i na kraju: velebitaši. Bio sam tamo kad se postavljala ploča, na jednom kamenu, kad prođem zaustavim se, tuda prolaze penjači.

I penjao sam novi smjer u sjećanje na Branka. Na Kleku. Brankov smjer. Kao cvijet na grobu ili ploča na kojoj piše ono nešto i na kraju: velebitaši (i mosoraši i svi, koji su znali Branka Lukšića, dovoljno: Branka) . . . ili je to bio iskup, moj intimni iskup pred Brankom.

Biokovo, penjački logor, velebitaši i mosoraši pred više godina i Branko i Silvije Verša iz Rijeke, Baći i Malac i Damir (o Damiru bi htio pričati, o današnjem mornaru, sad je negdje na pučini).

Branko je rekao (bilo je suho i žedno i usijano na kamenjaru, na Biokovu toga dana, Branko, Malac i ja i čutura i gutljaji koji su glogotali uokolo, popio sam gutljaj više, ili pola), i Branko je rekao nešto, nije me volio tada.

Na Kleku postoji Brankov smjer (jer bilo me je stid na Biokovu).

A mlađi u Splitu ispenjali su nedavno »Come back« sa lakoćom, kaže Stanko: mali Neno (Nenad Čulić), možda ćemo čuti još za njega, da penje divno, znam ga, visok, suh, žila i kost, mlad i penje poput Malca.

A Malac, malen, debel i nevjerovatan (ili ćeš biti prvi ili ćeš poginuti), jedno, vratio se alpinizmu, nakon dulje stanke, sumnji i straha, penjao je u Kozjaku sa Damirom, oprimak kojii je ostao u ruci dok je padao, četrdeset metara, Damir mi je pričao: bilo je grozno kad je uže brazdalo i šibalo po rukama i leđima, i tup udarac o gredinu. Oba živa.

Da li me je strah kad mislim na to, na padove u Anića kuku ili Jalovcu ili prvi pad u Biokovu? Malac me je tada zaustavio i vjerovao sam u uže i još vjerujem u uže. U uže i prijatelja.

Kako se osjećam kad pored meně prođe bogalj ili čovjek sa malim očiljkom ili sprovod ili suze majke ili govor na grobu prijatelja i grimasa tuge i boli, roditelja?

Mama.

Nemirni snovi pred zoru i pogled u onog: zbogom, kad odlazim u planinu i nijema molba u očima i ja ...

I ja, kad me je strah, kad mrmljam melodiju da se smirim, kad ... kad me je strah, kad sam umoran, iscrpljen, kad želim da pijem, da jedem, da se zgrijem, grijem, da spavam, da je toplo, da se vratim, da se smješim...

Špik u sumraku i mala planinska bajta, društvo penjača, prijatelja, planine su gorile u zalazu sunca, ispričao sam jedan vic, prasnuli su u smjeh, bilo je duhovito, i pričali su dalje, neobuzданo se smijali a u meni se načas sledio smijeh negdje u grlu i nešto me zazeblo, pa olakšanje što sam živ, smiju se, tu sam, divno je, jedan sprovod, tužan i zemlja koja pada u raku. Vidio sam to više puta.

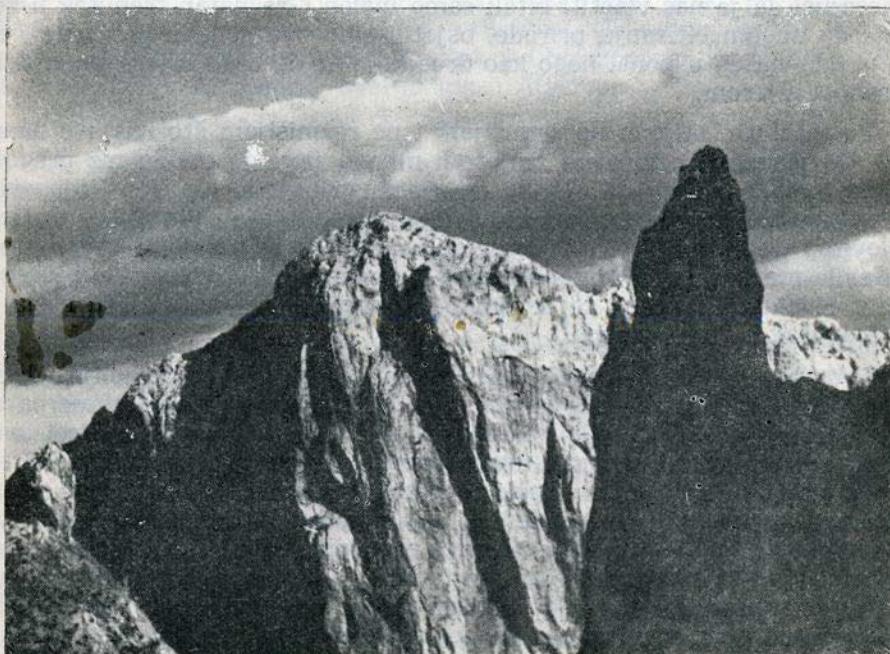
Moglo se desiti dan prije, uže na vrhu kamenog šiljka, slučajno, sasma slučajno, uže koje se zakačilo, čak nisam ni dotaknuo stijenu, njihao sam se naglavce na užetu, zaustavljen u ludom letu, strašno kratkom, nad dubinom naglavce na užetu, a uže se slučajno zakačilo ...

Penjali smo zajedno slijedećega dana, Bači i ja, sanjali smo o Andama.

I pisao je nešto nakon toga: pio sam u tvoje ime u jednoj krčmi.

Negdje daleko, u Pampama Argentine.

A pitaju me: zašto, zašto su mi potrebne planine?

Anića kuk u Južnom Velebitu

Špik i Travnik

2. i 4. srpnja 1961.

Nadjem se ponekad usred stijene i podiže me osjećaj kao da sam se vratio. Čutim neki povratak na nešto što je bilo prije i što će ostati poslije mene. Taj trenutak ne želim zaustaviti; želim ga doživjeti, u njemu živjeti, trajati i rasti. Zato sam opet našao ono što je spontano živjelo u meni od zadnjeg uspona u Anića kuku.

Sunce bi trebalo svakog časa izići i prelomiti snop žarkih kopalja o istočni brid Špika. Želimo stići prije njega Pod Srce. Kroz presušeni potok u šumi Martuljka gazimo po valuticama i penjemo se preko izglačanih prugova. Gore, pod stijenom, u ledenjačkom cirku, gdje su nekada bile nago-milane tone leda, leži sada pred nama zaravan zelena od niske trave i šarena od cvijeća. Atmosfera neobične tištine obuzima nas toliko snažno da skoro i zaboravljamo radi čega smo tu. Zaista smo pod srcem. Kao da onom narodu dolje na Gorenjskom, tako senzibilnom za ljepote svoga kraja, nije bilo dosta jedno ime za ovo impozantno kameni zdanje! On ima za nj odgovarajući i najslikovitiji naziv: Špik, ali za ovu ubavu dolinu, za ovaj kutak rajskog mira pod njegovom sjevernom stijenom, pronašao je nezamjenjivo ime: Pod Srcem!

Zaokupljeni ovom tišinom što prodire u najskrivenija područja svijesti osjećajući da je naš vlastiti bitak samo malen i neznatan trenutak u neizmjerno dugom bitisanju prirode, osjetili smo ovu stijenu pred nama ne kao objekt našeg uspona, nego kao Srce koje će na naše osjećaje uzvratiti jednakom mjerom.

Po ulasku u stijenu ne zamišljam i ne razmišljam što nas sve danas čeka. Od prvog uspona ovim smjerom mnogo je vode oteklo niz pragove stijene, mnogo se snijega otopilo na njenim policama. Krušicu i njegovim partnerima trebalo je za gornji dio dva dana, a donji je naknadno dopenjao. Cjelovitog ponavljanja nije bilo, pa kad mi je Boris predložio ovaj uspon, oduševila me upravo ta činjenica. Naš bi uspon trebao biti prvi u »jednom dahu«. Kondicija stečena za prvomajskih praznika u Anića kuku našla je pravi odušak u ovom smjeru.

Prostranstvo stijene grabi naša tijela. Iza desnog ruba donjeg dijela stijene uzdiže se prostrana jaruga. Ona se pruža od Zelene glave pa do pod izrazitu »zajedu«. Preko razvedenih ploča prelazimo sa jedne police na drugu. Sve imaju tendenciju u desno, tamo kuda vodi smjer. Samo, koja je od njih prava? Konačno smo ipak na nekakvom grebenu odakle pod sobom ugledamo jarugu. Traverziramo je, i već pomiren s time da penjemo više po instinktu a manje po opisu, konačno naidemo na jedan zardali klin. Dok osiguravam Borisa, a pogled luta po tamnoj šumi Martuljka, razmišljam o Krušicu, tom neobičnom penjaču. Imam utisak kao da namjerno ne ostavlja klinove tamo gdje ih nekako »logično« očekujemo, a onda, kad se nadeš u situaciji da više nisi siguran jesи li na pravom smjeru ili ne, iznenadi te i gotovo ti se naruga: »Što se buniš, vidiš da sam tu!«

Bilo je oko 11 sati kad smo se našli na polici pod zajedom. Sad više nije bilo problema u orientaciji. Bio je red na Borisu, ali mora da sam ga pogledao tako molečivim pogledom, da mi je samo rekao: »Dobro, ti si sad prvi.«

Tri i pol duljine užeta po zajedi pruža penjaču najljepše užitke, a vjerojatno bi tako bilo i u gornjem dijelu iznad stropa da smjer ne skreće na lijevo po ljudskoj polici. Naročito drugom u navezu nije na njoj ugodno. Dolje duboko iz doline, sa nekog gradilišta, odjekuju danas snažne detonacije minskih eksplozija. Borisa to nervira, a nije ni čudo. Naprtnjača na ledima, izlizani vibram na cipelama, stijena mokra a hvatišta blatna — idealni uvjeti da ga slijedeća jača eksplozija izbací iz koncentracije i malo ga prošće po praznini.

»Da li je siguran taj tvoj klin na osiguravalištu?« ispituje me Boris.

»Budi bez brige!« mirno ču ja, ali pažljivo pratim svaki njegov pokret i nestrpljivo priželjkujem da je čim prije kod mene.

Lijevo prema grebenu vodi sistem polica i razvedenih ploča. Tu je i jedna kratka, ali prevjesna pukotina. U njoj je na najtežem detalju zardali klin koji samo što ne ispadne. Gurnem ga dlanom skoro do polovine. U nemogućem sam položaju. Člini mi se da će me i najblaži udarac kladiva izbaciti sa stijene. Ne preostaje mi drugo: kratkim udarcima, možda malo jačima nego po tasteru radio-odašiljača, zabijem ga još malo dublje.

»Vrijedi li šta?«

»Pa... možda samo psihološki.«

Na grebenu je već lakše. Penjemo skoro automatski. Iz škrbine, gdje smo kameni čovuljak sa imenima prvih penjača svjedoči da su ovuda davno prije nas prošli drugi, Boris je pronašao krasan izlaz preko prevjesne ploče. Pogled je sve širi; osjećamo da je vrh blizu. Na vršnoj padini se razvezujemo. Mi na vrh Špika a sunce nisko nad horizontom. Za 12 sati od ulaza do vrha; dobro za početak ove godine u Alpama.

*

Ne sjećam se ljepšeg dana kojemu je predhodila ružnija noć. Jutros Boris nije ni malo raspoložen. Šutljiviji je nego obično, a i pospano izgleda. Kako i ne bi! Pored plaćenog ležaja u spavaonici, proveo je noć na klupi u blagovaonici. Potjeralo ga brundanje pijanca koji nas je u najljepšem snu probudio svojim naduvenim izvikivanjem kako je on »reševalac« i kako ne treba nitko da se buni, jer...

...ali kad smo stupili na snježnik pod Travnikom i obazreli se iza sebe (sunce je već obasjavalo vrhove Ponca), zaboravili smo na žalosnu činjenicu, kako alkohol ne mimoilazi jednu od najhumanijih ljudskih djelatnosti. Svježina jutra nas je razbudila pa smo prilično hitro grabili visinu provlačeći se uz kamene gromade u vlažnoj jaruzi i preko položenih ali kršivilih ploča.

Sjeverna stijena Travnika nešto je posebno u cijelim Julijcima. Koliko ima subjektivnog u tome ne znam, ali ona ulijeva poštovanje svima. Koliko sam puta o njoj slušao! Već sam skoro napamet znao cijeli tok nesretnog pokušaja prvog ponavljanja Verše i Hanadera. Silvije mi je taj događaj tako realno i živo ispričao da mi se sada učinilo kao da sam došao ponavljati Zajedu u Travniku da bi vratio ono što joj je on ostao dužan. Kakve misli? Imali su nesreću sa vremenom i šta se to mene tiče. Zar zaista ne? Penjem

ovu prvu duljinu, toliko poznatu po svojim teškoćama, a pogled mi stalno bježi u desno gdje se još i danas vide ostaci trulih zamki kako žalosno vise u zardalim klinovima. Strašan svjedok o nadljudskom naporu one dvojice što su proveli dva dana u stijeni zavijeni snijegom da bi se trećega dana odlučili na problematičan povratak.

A danas je dan kakav se samo može poželjeti. Ipak je zrak oštar, a stijena hladna. Napredujemo vrlo brzo i ma da ne podcjenjujem teškoće, iznenaden sam kad se nađem pred otvorom pećine u gornjoj polovini stijene. Mi smo treći ponavljači i ništa malo nam se ne mili pomisao na bivak u ovoj rupi, ma da je netko iz dosade ili od marljivosti, poravnao teren u njoj. Sreća da ovakav idealan bivak i postoji. Bez njega bi Travnik sigurno već brojio svoje žrtve. Ali ostavimo te sumorne misli. Mi smo danas ovamo stigli neobično brzo. Pećinu koristimo samo kao blagovaonicu. Tu smo među zalogajima zapodjenuli razgovor i o Dolomitima.

»Još ovog istog mjeseca penjat ćemo negdje u 'Čimama'!«

»Ali prije toga treba ipak izaći iz ove stijene.«

»Dok sam bio dijete, sjećam se da nas je teta za stolom upozoravala: Bolje više jesti, a manje govoriti.«

»Drž se i sad toga!«

Možda je bio kriv prepuni želudac, ali slijedeće dvije dužine užeta, naročito ona druga u kojoj sam bio prvi, učiniše mi se najtežima. Trebalo je izvoditi priječnice čas lijevo, čas desno, pa oštro gore, pa ukoso dolje. Idemo dalje...

Kad smo se našli van teškoća i pogledali na sat, sa zadovoljstvom smo konstatirali da smo trebali samo malo više od sedam sati.

»Ako bude ovako išlo u Dolomitima, tko će s nama!«

»Ako bude!«

Ali sada pri povratku teško mi se osvetila napol probdjevena noć. Preko Mojstrovke još je nekako išlo, ali dolje na Slemenu savladao me san. Zaspao sam snom pravednika. Sreća moja, jer da nisam tu na zelenoj travi, bilo bi mi se to desilo na motorkotaču iza Borisovih leđa.

»Jednom mi je Ribar zaspao na motoru; skoro sam ga izgubio. Pazi da se i tebi ne desi!«

I dok motor prevaljuje kilometre, ja moram Borisu pričati, pričati... o bilo čemu. Moram ga uvjeriti da ne spavam. Onda sam se sjetio teme koja će nas obojicu držati u najbudnjem stanju:

»Za par dana ću ti se javiti iz Rijeke. I Malac iz Splita, i Ribar iz Zagreba redovito me izvještavaju kako napreduju pripreme za Dolomite...«

Svjetlo motora svrdla u stošcu tamu ispred nas. Naginjem se nad prijateljevo uho da riječi ne zaostanu za nama. Čemu idemo ususret? U Punta Fridi postoji Zacarijev smjer; nisam ni slutio da će on biti slijedeći događaj koji će se nadograditi na ova dva gornja. I to tako brzo — brže nego što nas motor nosi kroz noć.

U Andama

Godinama je san »mosoraša« bio ekspedicija u Ande. Namjera se nije ostvarila onako kako su željeli. Uzroci su bili među ostalim nedostatak iskustva u organiziranju takvog pothvata i u nerazumijevanju, pa čak i otporu tamo, gdje se očekivala podrška. Zahvaljujući slučaju, da jedan od »mosoraša« ima roditelje u Južnoj Americi, kao i njihovom pozivu da ih posjeti, ukazala se prilika da barem jedan pokuša sreću. »Mosoraši« su s razumljivim uzbudjenjem očekivali vijest od svog druga »Bačija«. Znali su da se neće prepustiti časkanju u dokolici i ugodnostima što ih pruža roditeljski dom. I zaista. Najprije je stigla samo kratka vijest na poledini jedne razglednice:

Dragi drugovi,

Jučer sam se vratio sa uspješno obavljene ture po Mendoškim Andama. Zajedno sa četiri mlada penjača iz Mendoze učestvovao sam u ekspediciji koja je zbrisala tri bijele mrlje s geografske karte. To su vrhovi u grebenu iznad doline Rio Santa Clara sjeverno od Tupungata, a južno od Aconcague. Nazvali smo ih Elmer (5600 m), Bojan (5400 m) i Dopej (5200 m). Zbog izvanredno dobrog vremena nije bilo većih problema s usponom. Jedino je šteta što vrhove nisam posjetio s penjačima iz Jugoslavije, kako bi s našom trobojnicom to bio samo naš trofej.

S planinarskim pozdravom!

Mendoza, 24. siječnja 1964.

Bači

Nedugo nakon ove kratke vijesti stiglo je i opširno pismo, u kojem je Boris Kambić — Bači jednom svom penjačkom drugu detaljno opisao ekspediciju. Evo onog dijela tog pisma u kojem naš alpinista opisuje utiske iz Anda!

Konačno se ispunila moja želja. Bio sam u Andama. Kretnao sam se i penjao u planinama koje sam toliko prželjkivao. Šteta je samo u tome da se nije sve ispunilo kako smo nas dvojica zamisljali. Aconcaguu sam gledao s razdaljine kakvih 60 kilometara. Nije mi bilo moguće da se popnem na taj najviši, premda ne i najlepši vrh Amerike. Ipak sam zadovoljan onim što sam napravio u Andama. Mislim da će to biti dobra čuška onima koji su bili protiv nas.

Najprije sam se našao u krugu svoje obitelji, kojoj sam trebao ispričati svoj život posljednjih šest godina. Ali kako je već bio siječanj, nisam imao mnogo vremena za gubljenje. Telefonirao sam Klubu Andinista u Buenos Aires i tako došao u vezu s jednim vrlo ljubaznim momkom. Lani je bio član uspjele ekspedicije na Pier Giorgio u Patagoniji (vrh je u neposrednoj blizini Fitz Roya). S njim sam se konzultirao o odlasku na Aconcaguu. Savjetovao mi je da ne poduzimam taj uspon uz objašnjenje da nije problem u teškoćama već u tome što sam sâm i što u ogromnom prostranstvu nikog ne bi imao da mi pomogne pri najmanjoj nezgodi. Preko njega sam upoznao himalajca Watzela, koji je s Bartonceljem svojevremeno stajao najviše na Daulagiriju. On i ostali, koje sam upoznao, svi su pravi planinari, neobično ljubazni i gostoljubivi. Slijedili su prijatni razgovori uz prikazivanje dijapo-zitiva i slika. Imaju ih iz svih krajeva svijeta. Dobio sam mnogo dragocjenih savjeta za sebe i za ekspedicije u budućnosti.

U Mendozu sam oputovao 7. siječnja 1964. autobusom u kojemu sam proveo 18 sati vožnje (1100 km) preko beskonačne površine zasadene visokim kukuruzom i nepregledne pampe. Nakon toga novi kompleksi zelenila i ogromni vinogradi. Stigli

smo u Mendozu a da nisam osjetio zamornosti — toliko je bilo zanimljivosti na tom dugom putu.

S ostalim himalajcima, za koje sam dobio preporuke od Watzela, susreo sam se već iste večeri. Kako je moj plan sa Aconcaguom propao, odlučio sam se pridružiti već potpuno pripremljenoj ekspediciji četvorice mlađih penjača iz Andiniističkog kluba u Mendozi. Voda ekspedicije bio je 25-godišnji pravnik Fernando De Rosas, a ostali članovi: Hose A. Boninsegna-Pepe, star 21 godinu, student agronomije, zatim Daniel Roberto Cobos, učitelj geografije, star 20 godina i Carlos Alberto Herrera, 17-godišnji gimnazijalac.

Spakovali smo 240 kg prtljage i natovarili je na dva automobila nakon čega smo za sebe jedva našli mesta, a zatim smo krenuli po prašnjavoj cesti prema našoj planini.

Nakon 150 kilometara vožnje po ravnici područja Mendoze stigli smo u negostoljubivu Predcordiljeru koja je visoka 3000—4000 m. Ima izgled zemljanih vrhova s gdjekojim kamenom mrke boje poput zemlje u koju je urašten. Osim kaktusa i trnovitih grmova nikakve druge vegetacije. Samo par sela s nekoliko kuća okruženih zelenilom pruža malo pitomiji izgled. Divlja rijeka Rio Mendoza duboko se je zasejekla u zemljane obale, koje, izbrzdane vodom, izgledaju vrlo slikovito i nalik su na korito rijeka iz Western-filmova. Došli smo do kamenog mosta koji je za Argentine historijski značajan. Nalazi se na rijeci Rio Picheuta preko koje je prešao njihov osloboditelj od Spanjolaca San Martin prije nego je potukao okupatorsku vojsku. Poslije nesnosne vrućine u Mendozi, sada nam je prijala planinska svježina. Raspoloženje je podigao i lijepi zalaz sunca sa svim tonovima crvene boje, što je ujedno bio znak lijepog vremena.

Bio je već mrok kad smo stigli u Punta de Vacas, mlađe selo uzgajivača stoke. Visina (oko 1600 m) ne dopušta živi u termometru da se visоко diže, a posebno noću. Zato smo žurili da čim prije pospremimo prtljagu i sjednemo uz vatru. Tu se je već peklo meso u količini nevjerojatnoj za evropske pojmove: 10 kilograma devet ljudi. No kasnije sam uvidio da to nije tako velika količina za apetit na toj visini, naročito kad se zaliže vanrednim i na daleko poznatim mendoškim vinom.

Sutra dan, 12. siječnja ustali smo rano kako bi sa sigurnošću ostvarili plan naše ekspedicije: prijeći preko mosta rijeku Mendozu, zatim dolinom Tupungata stići u zoru do rijeke Rio Blanco i prijeći je prije nego nabuja od voda s otopljenih snježanika; do podneva stići do kraja gdje se Rio Santa Clara ulijeva u Rio Tupungato; prijeći preko Rio Tupungata i zatim dolnjom Santa Clara kakvih 15 kilometara pod vrh naše planine, odakle bi iz campa-baze naskočili sam vrh.

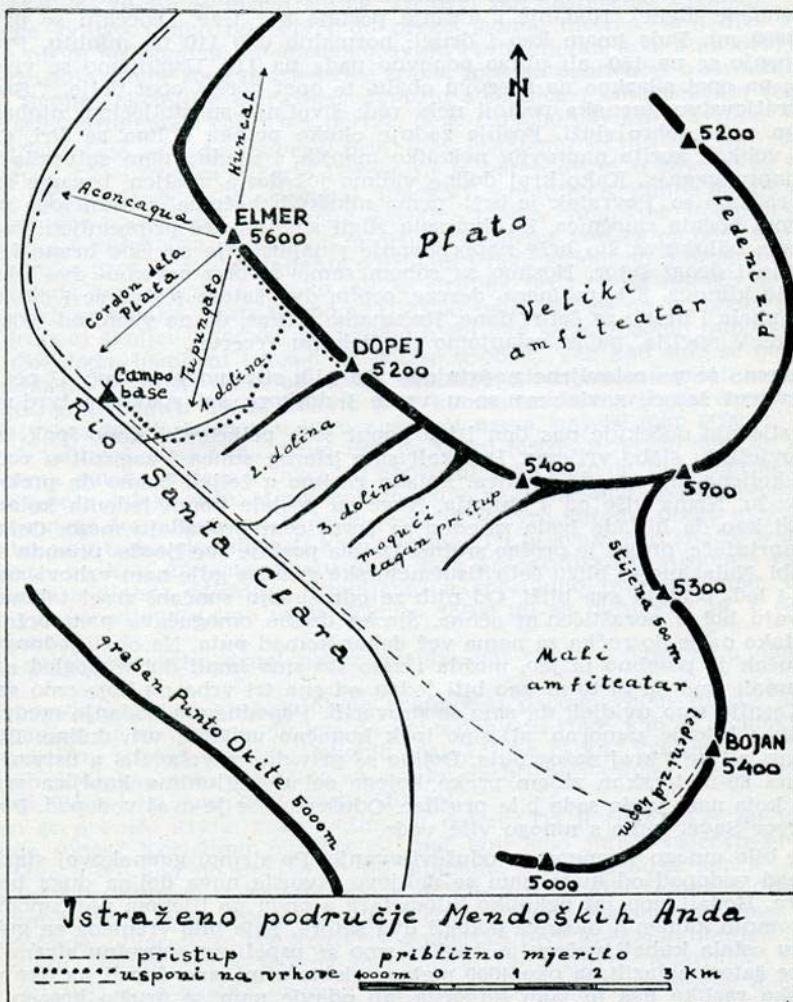
No kako nam je područje Santa Clare bilo nepoznato, a neosvojeni vrh bio je samo jednom prije deset godina slikan i to iz udaljenosti od kakvih 30 kilometara, to smo se, uz potpuno netačne vojno-geografske karte, prevarili u svojim računima.

Već oko 4:30 sati mi smo krenuli u hladnu noć. Dan ranije smo najmili desetak mula za transport opreme a i za jašenje. Prvi put sam jahao na muli i zato mi prvi koraci nisu bili najugodniji. Mula kao mula, uvijek je išla onako kako je ona željela, a ne kako sam ja to htio. Kasala je kad su druge hodale, a hodala kad su druge kasale. No kako joj je hod više prijaо od kaskanja stalno sam bio na kraju kolone. Da opravdam svoje jahačke sposobnosti krivio sam mulu da je jedna stara, pa ne može brže. U svanače oko 7 sati stigli smo do planinarskog doma, koji je takav samo po imenu. Inače je to mala kuća s četiri zida, krovom, drvenim vratima i — ništa više. Tu smo priječili rijeku Rio Blanco. Kad je moja stara mula zagazila u vodu, nisam imao nimalo prijatan osjećaj. Naročito ne onda kad je voda narasla preko mulinog trbuha pa sam morao dignuti noge da ih ne smočim. Kad je i to krštenje prošlo, a ja se našao na drugoj strani rijeke, dočekao me aplauz s uzvikom da je među nama novi gaučo.

Put je neprestano vijugao, spuštao se i dizao uz obalu rijeke. Pogledi prema zasnježenim vrhovima Tupungata (6560 m) i drugim pettisućnjacima punili su mi srce veseljem koje nije bilo pomućeno ni onda kad smo morali silaziti sa mula i utapkatim put u nemirnom siparu. Oko podne stigli smo do najvišeg dijela rijeke Tupungata i druge planinarske kuće, slične prvoj. Tu smo opet priječili vodu. Bilo je opasnije nego prvi put, ali sada je to išlo bez ikakvog straha. Ušli smo u dolinu Santa Clara. Nismo joj se mogli dugo diviti, jer se uskoro toliko suzila da su mule jedva nalazile prolaz po uskoj obali uz vodu i neotopljeni snijeg. Poslije pet-šest prelaza rijeke, kad smo skoro izgubili jednu mulu i tovar, odlučili smo da istova-

rimo prtljagu i dalje podemo pješice. Vodiča mula smo isplatili i uzajamno zaželjeli sretan put. Čekao nas je naporan put. Vjerovali smo da ćemo ga prijeći do noći, ali se produžio od predviđenih 10 na stvarnih 30 kilometara, i mjesto jednog dana hodali smo tri pod teretom naprtnjača teških četrdesetak kilograma.

S mnogo optimizma krenuli smo spora koraka savijajući se pod teretom prtljage. Dio prtljage ostavili smo tamo gdje smo isprtili mule. Put nas je vodio visoko nad potokom koji je potmulo grmio milijunima tona nabujale vode. Kamen, zemlja,

pripeka i teško disanje na 3000 metara visine umaralo nas je, no ipak put je ostajao za nama. Uskoro nas je dočekalo iznenadjenje. Padinu koju smo priječili presjekao je 100 metara širok i 40 metara duboki usjek, koji je u zemlji izrovala voda. Slaz u usjek nije bio problematičan, ali zato s usponom na drugoj strani nikako nije išlo. Sve je bilo prestrmo, sve se je osipalo. U traženju prolaza zatekla nas je noć. Preslavali smo u koritu potoka. Sutradan smo otišli po ostatak prtljage, a u popodnevnim satovima uspjeli smo sve prenijeti po jednoj uskoj strmoj zemljanoj jaruzi. Savladali smo je navezani na uže upotrebljavajući dereze i cepin. Kada smo sve iznijeli na drugu stranu bila je već noć. Zanočili smo nedaleko prvog nočišta, ali zato sa većom visinskom razlikom.

Slijedećeg dana smo osjećali sīlan umor u nogama i ledima i zato samo trojica odlazimo s lakin naprtnjačama naprijed u dolinu. Već prvi metri uspona nisu bili lagani. Navezujemo se i stopu po stopu priječimo strmi spar koji završava u bučnoj vodi. Poslije sipara čeka nas strmi uspon i priječenje jednog potoka na njegovom najužem dijelu. Skok — i mokre pete! Na drugoj strani na siparu poput stražara nas dočekuje guanako, kao da nam brani ulaz u svoje kraljevstvo. Naša upornost ili još više njegova prirodna plašljivost sili ga da umakne u elegantnim skokovima. (Guanako je vrst koze iz porodice lama, dugih nogu i vrata, smiješne glave, kratkih usiju i duge vunene dlake). Hodanje i disanje postaje sve teže. Osjećaju se prvi znaci visine (3600 m). Puls imam kao i drugi: normalno oko 110 na minutu. Pri većem naporu penje se na 150, ali ubrzo ponovno pada na 110. Uspinjemo se visoko nad potokom, pa opet silazimo na njegovu obalu, te opet gore i opet dolje... Sreća da i u tom kraljevstvu guanaka postoji neki red: životinje su stoljećima utabale stazu koja nam sada dobro služi. Poslije zadnje okuke potoka dolina se širi. Ovdje je voda od velikog korita napravila nekoliko manjih, i ujedno nam zatvorila put daljnjem napredovanju. Kako kraj doline vidimo još dosta udaljen, bacamo stvari na hrpu i vraćamo se. Povratak je brži, nema nikakvih kočnica, a osim toga nas vuče kao magnet bogata smočnica. Za dva sata stigli smo na već pripremljeni ručak. Pri ručku pada odluka za što brže napredovanje i napuštanje suvišne hrane i opreme. Ostavljamo i drugi šator. Nosimo sa sobom samo osobnu opremu, dva užeta, dva kladiva, 10 klinova, 8 karabinera, dereze, cepin, dva šatora (četvorac i dvojac), dva plinska kuhalja i hrane za četiri dana. Računamo s time, da na visini od 4500 metara nećemo imati apetita, pa se oslanjamamo na tjelesnu rezervu.

Vraćamo se po ostavljenje naprtnjače. Do njih stižemo pred noć. U pet minuta su postavljeni šatori, zavlačimo se u vreće i doskora svi spavamo tvrdim snom.

15. siječnja dočekuje nas dan i lijep poput svih prijašnjih, samo ipak cirostrati nagovještaju slabo vrijeme. Počekali smo izlazak sunca i zagazili u vodu, najprije do koljena, a onda do kukova. Polako gazimo a željeli bismo da preletimo tu hladnu vodu. Nema više od 4 stupnja. Noge su postale poput ledenih kolaca. Bole uz osjećaj kao da hiljade igala zajedno sa žeravicom probadaju meso. Osim jedne mokre naprtnjače, prelaz je prošao sretno. Dolina postaje sve ljepša, premda se vegetacija gubi. Nalazimo se blizu četiritisućometarske granice gdje nam vrhovi, uokvireni u snijeg i led, postaju sve bliži. Od njih se odražavaju sunčani zraci takove jačine da izazivaju bol u nezaštićenim očima. Široka dolina omogućava nam brže napredovanje tako da je do ručka za nama već dobar komad puta. Na obali jednog bistrog potoka ručak je posebno prijavao, možda i zato što smo imali dobar pogled na jedan vrh. Računali smo da bi to mogao biti jedan od ona tri vrha na koje smo se mislili popeti. Kasnije smo uvijekli da smo se prevarili. Popodnevnvo hodanje među kamenjem potoka bilo je zamorno, ali smo ipak konačno ugledali vrh doline. Bio je to kraj doline, ali ne i kraj našeg puta. Dolina se prividno završavala, a ustvari je bila pregrađena 80-metarskim zidom preko kojega se u milijunima kapljica svaljivala sva voda koja nam je do sada bila pratilec. Oduševio nas je ovaj vodopad. Podsjecao me na izvor Save, samo s mnogo više vode.

Nije bilo mnogo vremena za oduševljavanje. Po strmoj guanakovojo stazi uspeli smo se nad vodopad od kuda nam se nalijevo otvorila nova dolina duga barem 10 kilometara. Hodali smo još nekoliko kilometara a onda na lijepom pješčanom kutku ispod ogromnih kamenih blokova podigli dva šatora. Nije bilo vremena za gubljenje. Trojica su ostala kuhati večeru, a dvojica smo se uspeli na suprotnu stranu doline. Naši su se šatori nalazili na oko 4000 metara visine a mi smo doprli na oko 4400 m. Ta visinska razlika nas je jako zamorila, ali odavle nam se pružio krasan pogled. U vrhu doline fascinirao nas je jedan veliki ledeni zid svojom širinom i strinom. Čitav greben je tekao od dna doline do slapa i bio ispresjecan manjim usjecima, koji su stvarali rebra i jaruge pokrivenе snijegom i ledom.

Prema našim slikama nismo mogli ocijeniti koji bi mogao biti glavni vrh. Cijenili smo ga na 5900—6000 metara. Sve nam je izgledalo stravično i daleko teže nego su pokazivale slike. Bile su snimljene iz daljine od 30 kilometara i po lošem vremenu, tako da se na njima gubila sva perspektiva i oština.

Pala je odluka da ne istražujemo dalje dolinu, već da se sutradan uputimo prvom bočnom dolinom te zasježenom stijenom između dva vrha. Dalje bi grebenom preko manjeg vrha stigli na glavni vrh. Problem je bila strma leđena stijena, ali je vrijedilo pokušati.

Slijedeći dan osvamuo je oblačan. Padao je sitan snijeg. To nam je bilo umjesto »dobrog jutra«. Ali kao da nam je sudbina bila naklonjena: dok smo završavali s pripremama, lagani vjetrići satjerao je oblake u dolini i nad nama se ukazalo prekrasno plavetnilo neba oivičeno svježe okupanim zasnježenim vrhuncima. Dobro raspolaženje je naglo porasio, a nije ga kvarila niti činjenica da smo lijek protiv visinske bolesti ostavili u dolini.

Krećemo u 7:30 sati. Hodamo oko jedan kilometar uz potok po dolini i zaokrećemo u dolinu između dva vrha koje spaja krasna ledena barijera visoka oko 600 metara. Do visine 4500 metara gazimo po kamenu i prijeđemo tek po koju snježnu krpu. Iznad ove visine je vječni snijeg. Tu prvi put susrećemo znamenite penitentes, ledene svijeće visine od četvrt do preko jednog metra. Penitentes su velika pokora u nizini na ravnomjeru jer onemogućavaju ravnomjeran hod, a na ovoj visini se tome pridružuje zamor zbog prorijednog zraka. Ipak su penitentes u strmini blagodat penjaču. Svojim okomitim oštircama stvaraju stepenice i omogućavaju penjanje u daleko većim strminama, čak i bez dereza, nego što smo navikli u Evropi.

Podijelili smo se u dva naveza: prvi, brži, u kojem su bili Nigrito (Daniel Roberto Cobos), Chici (Carlos Alberto Herrera) i ja, zatim drugi, u kojem su Fernande de Rosas i Pepe (Hose A. Boninsegna). Polako napredujemo. Sunce nesmiljeno peče tako da ni crne naočale ne sprečavaju dovoljno njegov intenzitet. Hodamo u gusjem redu, dvadeset koraka pa odmor, zatim drugih dvadeset koraka pa opet odmor. Svakih sto koraka prvi se penjač mijenja s drugim i tako redom do u beskonačnost. Na-ma se čini da smo već jako visoko, ali se strmina pred nama nikako ne skraćuje. Hodamo bez prestanka istim tempom. U 15:30 nalazimo se na grebenu. Našli smo vodu u ledenoj školjci, pijemo i ne vidimo ništa oko sebe. Jedemo samo suhe šljive i šećer. Čokolada, bomboni i keksi ne dolaze u obzir. Tek kad smo se donekle odmorili nalazimo vremena da se ogledamo oko sebe. Stigli smo na jednu zaravan koja je civičena grebenom u dužini kakvih 6—7 kilometara. Na grebenu su nanizana tri izrazitija vrha, dok je četvrti, u luku nasuprot nama, najviši (oko 6000 m). Odlučili smo se za najljepši i najbliži, drugi vrh po visini (5600 m). Pošto smo na sjevernoj strani, nema mnogo snijega i lakše se napreduje. Ali zato je tu druga neugodnost: visina se osjeća daleko jače. Minut hodamo, dva se odmaramo. Svi povraćaju, premda nema mnogo čega. Mene uz to muči proljev. Na vrh stižemo preko uskog grebenčića na kojem treba ekipirati kao balerina. Tu bi svaki pad značio smrt. Kao u snu stižemo na kraj grebena. Skoro je 17 sati. Fotografiranje, stiskanje ruku. Zastavu Kluba andinista Mendoza ostavljamo u specijalno pripremljenom etui. Uz zastavu i novonadjenu točku vrhu »Elmer« (5600 m) sa datumom 16. I 1964. i pet naših imena.

Na susjednom vrhu drugi navez obavlja isti obred i daje vrhu naziv Dopej (5200 m).

Očaravajući pogled na zasnježene vrhunce u popodnevnom suncu! Aconcagua nam se smiješi na sjeverozapadu kao da je na dohvatu ruke, kao da bi mogli obogrlići njenu stravičnu stijenu koja se zlokobio crni. Lijepa je kao kraljica. A Tupungato, na jugu, izgleda kao neki dobričina sa svojim zaobljenim vrhom. Još se ističu Cordón de la Plata i na suprotnoj strani Huncal.

Dan se primiče kraju, zato bježimo u dolinu. Da li ćemo stići do vode prije nego zade sunce? Koristimo za silaz isti put koji smo jutros usjecali pri usponu. Nije ni tako teško kao što smo se bojali. Snimamo krasan zalazak sunca — šteta da nam je taj film propao. U 20 sati smo u dolini, a u 21 kod šatora. Morali smo ih upravo napraviti da bi ih pronašli među tolikom zbrkoma kamenih blokova. Slavlje i veselje počinje: otvaraju se sve konzerve ananasa i pive koje smo donijeli specijalno za tu priliku. Uskoro nas je toplina spavačih vreća, a i pivo, uspavalo.

17. siječnja opet krasno vrijeme. Nisam želio da izgubim ovakav dan. Premda je trebalo da se pakujemo za povratak, predložio sam da odemo na još jedan vrh. Oni koji to ne žele otišli bi dio puta, pričekali nas ili ljenčarili čitav dan.

Krenuo sam uz potok prema vrhu doline koju je zatvarao krasan ledeni zid. Preko morene, po jednoj jaruzi, brzo sam napredovao. Ogledao sam se za stopama jučerašnjeg puta koji su se poznavale kao tamni trag u djevičanskoj bjelini. Prošavši pored tri grebena koji vode prema glavnom grebenu i vrhu, stigao sam u krasan maleni amfiteatar sličan Krnicu u Julijskim Alpama. Lijevo je stijena grebena koji vodi prema glavnom vrhu. Ovaj vrh je u pozadini. Od njega se odvaja drugi greben desno. Na njemu se nalaze dva vrha: jedan stjenoviti i drugi ledeni. Odlučujem se za onaj ledeni.

Priječenje penitentesa išlo je polako, ali u toliko brže uspinjem se strminom. Svakim korakom povećava mi se horizont i sve više vrhova izvire iza mojih leđa. Danas visina više nije problem — već sam aklimatiziran. Preko par manjih pukotina u ledu i evo me već na grebenu. Jedno vrijeme po položenom, a zatim po strmijem terenu stižem do tridesetmetarskog skoka. Ovakvih skokova bilo je četiri, pa iako kršivi omogućavali su dobro napredovanje. Teškoće su bile od III do IV+. Stijena zagrijana suncem omogućavala je penjanje bez rukavica. Još kakvih pedesetak metara uskog grebena i nalazim se na vrhu. Kakva panorama!

Vrh imenjujem Bojanom na uspomenu dobrom prijatelju koji je prije tri godine nesretno poginuo od udara groma u stjeni Kogla. On je često sanjao o Andama i čeznuo da izbliza vidi njene vrhove, ali ga je u tome spriječila prerana smrt. Neka zato bude bar njegovo ime upisano u gorju kojim se zanosio.

S visine od 5400 metara s lakoćom silazim te sam već u sumrak na mjestu gdje su jutros bili šatori. Večeram na brzu ruku i odmah spremam bivak. Umotan poput egipatske mumije ne mičem se sve do jutra, a tada brzo trpam stvari u naprtnjaču, pa put pod noge. Ide mnogo brže nego prije tri dana u suprotnom pravcu. U 13 sati stižem do šatora na mjestu našeg drugog bivaka. Prijatelji su kod ručka. Uzvici, pozdravi i čestitke, ali meni je prijeće da »počistim« ostatke od njihovog ručka. Između zalogaja pričam dogadaje prošlog dana. Ovdje je već sve spaširano i planiramo da brzim tempom stignemo prije noći do Ria Tupungato.

18. siječnja pokušavamo prijeći Rio Tupungato. Pet puta pokušavamo navezani na uže ali uvijek izvlačimo iz vode napola smrznutog druga. Nико nema volje da opet pokušava. Dvojica odlaze bez prtljage niz rijeku po mule, a mi ostali ljenčarimo i čekamo.

Polumrtvi od umora, probijajući se s teškom mukom po teško prohodnom terenu, stižu ona dvojica oko ponoći u Punta de Vacas. Slijedećeg dana poslije podne stiže vodič sa dvije mazge. Po dvojica na svakoj mazgi s mnogo teškoća prelazimo rijeku. Vraćajući se najbrže što smo mogli, stižemo do Rio Blanca. Rijeka je jako nabujala. Nemoguće ju je prijeći. Zanoćimo kod vode. Arero (mazgar) podijeli s nama svoju večeru jer su naše zalihe bile iscrpljene.

20. siječnja ujutro ipak prelazimo rijeku i oko 11 sati stižemo u Punta de Vacas. Mali odmor, zatim autostop, vožnja kamionima i u ponoć stižemo u Mendozu. Na kraju još i posao sa novinarima i televizijom. U Mendozi je bilo priyatno, ali nisam mogao dugo uživati. Bio sam od sunca tako opečen po licu da sam se grozio pogledati u zrcalo. Odmah sam otputovao za Buenos Aires.

Planinarski dom na Mosoru

Fragменти bez naslova

Zadnja teškoća bila je zaboravljena u koracima pomame za kvadrat hлада ispod stabla pod kojim sam se sručio, zadihan, bez riječi i pokreta. Samo sam mogao gledati, ali ne i misliti i usta su bila ljepljiva masa, sasušena i skorenata, toga dana, toga jutra, toga užarenog augusta, na Biokovu, pod stablom, nakon ispenjanog prvenstvenog smjera, sam, žedan, osušen, nepomičan, bez riječi i misli, samo zadihan, sa ustima nemoćnim da pljunu, s očima koje su sanjale vodu i more, koje je bilo dolje, duboko, pod Biokovom, ljeskavo poput srebra na pučini, pa modro, modro, pa plavo, pa zeleno, pa bijela ogrlica pijeska, a onda borovi i crvena zemlja vinograda, pa kamenje, sipari, trava, sve sagoreno, bez vode, kao rasušeno drvo, kao ja pod drvetom.

Negdje unutra zamrmlja melodija, zarobljena u slijepljrenom grlu i potrese tijelo titrajima života i dohvativim, pokušam dohvatiti zardalu konzervu, i bacim je preko ruba stijene, najprije jedan reski zvuk, pa onda tiki »cik«, pa još jednom, skoro nečujno, kao pad čovjeka, krik, pa... tup udarac, pa dugo ništa...

...kao kad sam oznojen, na čas pogledao dolje u grčevitom naporu da se održim, u previsu, prstima zarivenim do korijena busena i sasvim raskoračen, u beznadnom položaju, bez klina i partnera, bez užeta, bez kladiva, sa besmislenom željom da nešto kažem, da viknem: pazi, možda padnem, past će... lagano popustiti... sa očajničkom psovkom, kao štakor satjeran u ugao, kad pobjesni, ujeda...

...uspio sam da ispružim ruku i dohvativim nešto čvrsto, pouzdano, nešto što podnese njihaj tijela, dok su noge upravo skliznule niz stijenu, jer busen nije izdržao, u tom presudnom času, kad sam besmisleno htio viknuti: padam!

* * *

Samo stijena Triglava je imala povlasticu hлада, sve ostalo prštalo je u suncu augusta, prošlog ljeta, toga dana, tihog, titravog i lijenog, napuštenog, bez povika penjača iz stijene, ili štropota kamena odronjenog negdje gore, koji pada i kotrlja se dalje po siparima.

Porota vrhova vijećala je nad skrhanom dolinom i potok je plakao na suncu.

Zastao sam da predahnem, naprtnjača je skliznula sa ramena, dok sam klečao držeći se za rub lokve u kamenu i samo trenutak sam zastao gledajući u odrazu usta i oči žednog sebe i masu sjeverne stijene i komadić neba, trenutak pitanja postavljenog sebi, u odrazu vode prije nego sam zagnjurio glavu da srčem i utišam srce, sljepočice, kad se sve izmiješalo, glogotanje grla i ruke do lakti u hladnoći lokve i ono lice pretvoreno u grotesku na zatalasanoj površini, koje se je ukazivalo smirenju u predasima širenja kolobara, dok su kapljice padale sa lica i pognut sam čekao da se ponovno ugledam, cerio sam se u zadnjem smirenju vode, značilo je da sam odlučio: da.

Triglavská stijena nije me ni pozivala, ni odbijala, nijemo je sačekala da se odlučim.

* * *

Vlak je krenuo, pružio sam mu ruku, rekao je da dobro promislim i da se odlučim, pogledali smo se kao da sam htio reći: žao mi je, ali ne mogu, ne ču, kao da je htio reći: možemo mi to, trebaš u to vjerovati, dok smo se kupali prošlih dana spomenuo je smjer »Aschenbrennera«, mislio sam da se šali, čitao sam jednom Brankov opis uspona sa Ervinom, ne, ne, preteško je to za nas, on se je samo cerio, nije puno pričao, rekao je da bi to išlo, možda bez bivaka, ali šesto metara »šestice«, ne Bači, rekao sam mu, nije to isto što i Kozjak, ne, nema smisla, rekao sam mu na odlasku iz Splita, to je značilo ući u stijenu i ne iz nje, to je značilo...

Ali to je nešto značilo.

Slijedećih dana lutao sam po Zagrebu, rastrgan i raspolovljen željom i slutnjom, i stigla je dopisnica iz Splita, Bači je pisao o »Aschenbrenneru«, u par redaka, i na kraju: nadam se da si se odlučio, a ja se nisam bio odlučio i odgovorio sam da se nisam još odlučio i da sumnjam u uspjeh i da ne vjerujem da smo tome dorasli i na kraju: možda ipak.

(kasnije mi je pričao da nije primio odgovor, možda sam krivo napisao adresu i nije znao što je sa mnom i čudio se mojoj šutnji)

A onda smo se sreli jednog dana, u Zagrebu, na ulici, prepoznao me s leđa po lijrenom hodu, objašnjavao kako me cijeli dan traži, da nije znao moju novu adresu, sasma slučajno smo se sreli, u vrevi na ulici, te jeseni. Rukovali smo se i time je bilo sve riješeno.

(i često kad se toga sjetim, pomislim kako sam tada, već tada, ispenjao »Aschenbrennera«)

Mosor: Ljuti kras u okolni Ljuvača

Istočni dio Kozjaka, u području iznad Sv. Kaje, ima najljepšu stjenovitu barijeru. Narod je zove Greda, a kod »mosoraša« se udomaćio naziv Crvena barijera. Moglo bi se reći da je ona historija splitskog alpinizma u malom. Ove dvije crtice iz najmladeg pera, od petnaestgodišnjeg dječaka koji se tek počeo baviti alpinizmom, također su mali prijog toj historiji.

LUGAREVA PRIČA

Uspinjao sam se planinom podno stijene i na njoj susretnem lugara. Razgovarali smo o stijenama i, evo, što mi je ispričao.

Još kao mladić otišao je on jednom na Kozjak da nabere drva. Kako je sječa bila zabranjena, on odluči da potraži drvo тамо, gdje ga inače nitko ne traži — u stijeni. Bilo je to upravo ovdje iznad staze na kojoj smo stajali. Bez problema stigao je na gredinu. Tu se odlučio za drvo koje ga je najviše privuklo a do kojega mu se i činilo da je najlakši uspon. Ne misleći kako će se vratiti on se uzvere do stabla. Sasjekavši drvo htjede sići, ali tek tad primijeti koliko je stijena strma, a silazak opasan. Oblije ga hladan znoj i kroz tijelo mu prode srh straha. Nije bilo drugog izlaza, već baciti drvo niz stijenu i pokušati izaći na njen vrh. Iznad sljedećeg velikog drveta, koje je bilo desetak metara iznad njega, primjetio je jarugu koja mu se činila prolaznom. Sav uznojen od napora, a i od straha, prođe jarugom i sretno stigne na vrh stijene.

Iz njegovog sam pripovijedanja zaključio da je on ustvari prepenjao dio današnjeg smjera »D« u Kozjaku. Tako su i ovdje domaći ljudi bili prije alpinista.

PRVO PONAVLJANJE

O direktnom smjeru u Crvenoj barijeri Kozjaka mnogo se pričalo među splitskim penjačima. Još ga je stara generacija započela penjati, ali je dugo vremena prošlo dok su ga ispenjali do kraja. Taj »come back« (= dodi natrag!) dugo je mučio Splitske. Prevjesna pukotina i veliki strop izgledali su neprolazni. Čak je i Boris Kulić pokušavao nekoliko puta dok ga konačno nije ispenjao. Ali ni ponavljačima nije bilo lakše. Dolazili su penjači, oni najbolji, pokušavali izvesti prvo ponavljanje, padali i ponovno se vraćali, ali bez uspjeha. Ako je prije izgledao neprepenjivim, sad se smjer činio neponovljivim.

Stijena je čekala na nas najmlade, na nas bez iskustva i bez dovoljno penjačkog materijala.

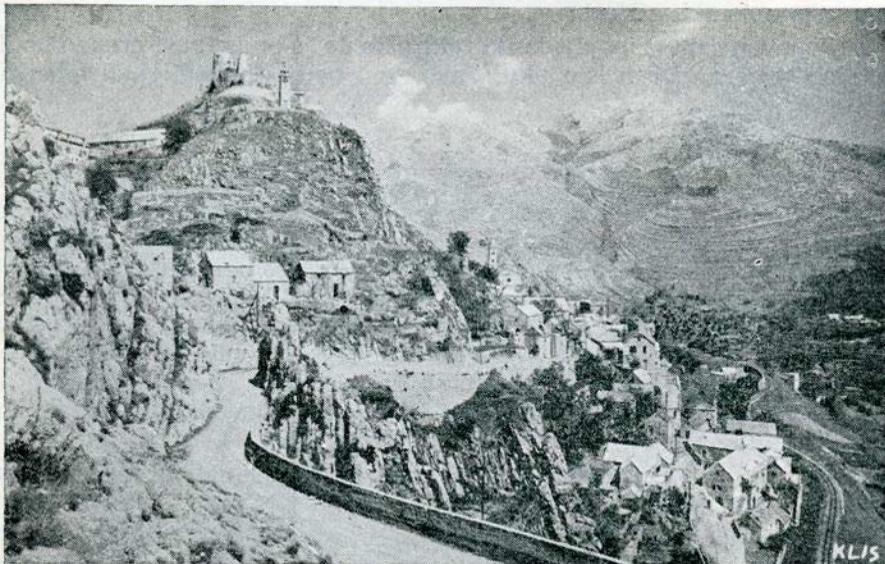
Onda je jednog dana došao Lukunović iz Sarajeva i donio nešto vlastite opreme. Kompleti ravši njegovim materijalom našu društvenu opremu, odlučili smo se na ponovni pokušaj prvog ponavljanja.

Po oblačnom vremenu krenuli smo prema smjeru koji je vratio tolike penjače. Oblaci su bili sve tmurniji pa nam se činilo da ni mi nećemo imati sreće. Ipak smo do gredine ispenjali bez poteškoća. Kad smo htjeli dalje, počela je kišica. Srećom je ubrzo prestala. Stijena je ostala suha, jer je u ovom dijelu prevjesna.

Nailazili smo na klinove koji su se mogli vaditi jednim prstom pa ih nismo ni upotrebljavali. Osiguravalište je bilo tako malo da smo tu jedva mogli stajati. Iznad nas je bila široka prevjesna špranja, koja je u gornjem dijelu prelazila u ploču. Obje strane pukotine također su bile glatke ploče. Frane je pokušavao ali bez uspjeha. Sada je sve zavisilo o meni. Pokušao sam zabiti klin — nemoguće! Zaglavim jednu nogu i ruku u pukotinu te se izbacim malo izvan stijene. Tražim hvatište, ali nigdje ni jednog. Samo sitna ispuštenja. »Uhvativam« se njih, počnem se navlačiti i malo po malo napredujem. Ni danas mi nije jasno kako sam došao do osiguravališta. Tu se ispriječio novi problem, široka prevjesna špranja, ali ovog puta sa klinovima. Sa ploče iznad nje vidi se dno stijene — toliko je eksponirano! Ploča glatka, a trenje užeta veliko. S mukom sam izvukao ostatak užeta a zatim i partnera.

Kako ono završavaju priče? »Sretni i veseli vratili se kući.« Tako i mi!

Nenad Čulić, AO »Mosor«

Klis

„Patke”, „bomba-vijesti” i planinari

Mislim da je to bilo pedesetisedme godine, kada još nisam imao veze s novinarstvom. Smatrao sam ga tada nekim tabu-om za obične smrtnike, nečim pomalo tajanstvenim, polubožanskim. Te godine pristupio mi je po-kognji alpinista Branko Lukšić i rekao:

— Privremeno sam, kako znaš, u Splitu, ali sam uspio proturiti nekoliko planinarskih vijesti u »Slobodnu Dalmaciju«. Kad idem ča gori, u Zagreb, gurni, tek toliko da se nastavi, po koju planinarsku vijest.

Jednog dana sam se odlučio i odnio tri vijesti. Sutradan su bile objavljene. Mogao je to učiniti bilo tko od splitskih planinara — bilo bi isto. Jer svih su pismeni — ta još u djelinstvu pisali smo svoje dnevниke pa i pjesmice (ljubavne, dakako!). A one tri vijestice koje su izašle u novinama za mene su imale amoroštu strijelu...

Tabu je bio skršen i od tada sam stekao »obraz ka šjolu debel«, pa sam veoma lako donosio uredniku na stol po koju planinarsku rubriku, naročito kasnije, kad sam se profesionalno opredijelio za novinarstvo. Znao sam s tim vijestima i pretjerati, pa bi' mi urednik često rekao: »Danas ne može!« A ja bih, naravno, u šali odgovorio: »Ako primite planinarsku, dat ēu uz nju i jednu neplaninarsku »bombu«!

Tako je planinarstvo počelo sticati — naravno, u splitskim okvirima — svoje pravo glasa na stupcima novina. Danas više nema problema, i ne trebam donositi nikakvu »bombu-vijest« da bi plasirao i po koju planinarsku.

Znao sam, a i danas znam, da tri faktora utiču na formu informiranja široke javnosti o planinarstvu. Prvo, treba zadovoljiti urednika, pa o jednom planinarskom događaju iznijeti ono najzanimljivije. S druge strane, ne smije se pisati senzacionalistički, pogotovo ne ako je u pitanju nesreća u planini, na što se štampa inače vrlo lako lijepi. I treći faktor: čitalac ne planinar, kojemu moraš biti zanimljiv. Da bi se sva tri faktora zadovoljila, potrebna je prava umjetnost u stvaranju kompromisa.

— o —

Jednog dana prije više godina gotovo pola stranice u dalmatinskom dnevniku »Slobodna Dalmacija« bilo je poklonjeno alpinističkoj aktivnosti, i još k tome, sa tri penjačke slike. Naslov je bio: »Marjanske vjeverice«. Kad sam materijal predao uredniku i kad ga je pročitao vrteći glavom (lijepo sam to promatrao iz prikrajka) rekao je kroz nos: »Zanimljivo ti je... samo je malko dugo, a osim toga, reci ti tvojim alpinistima da i ja mogu ovako pozirati pred kamerom!«

Uvečer sam svratio u Marmontovu ulicu u planinarsko društvo »Mosor« i tek što sam se pojavio, zasiktali su mi alpinisti u lice: »Napravio si senzaciju, annn... Kakve te vjeverice spopale, odakle si to isisao... pa onda ono dramatiziranje, umjesto da si malko dublje zašao u motive penjanja!«

I na koncu, nekolicina poznanika neplaninara mi je na ulici rekla: »Demagog si, nema što...! Ti pod svaku cijenu hoćeš da prikažeš neke duboko nataložene motive u aktivnosti tog samoubilačkog sporta!«

Tako sam sebe razapeo u očima svih i postao lažov. Ali, stvar je kretnula. Pazio sam osobito na naslove: »Splićani se spremaju da osvoje Mont Blanc« (bio sam lokal-patriota). Jadnom Mont Blancu — do kojeg ljeti mile kolone planinara — nije bilo ni na kraj pameti da bi to mogla biti neka senzacija. Ili — »Splitski alpinisti se zagubili u Dolomitima« — prenio sam vijest iz jednog tršćanskog lista, ma da sam bio čvrsto uvjeren da su oni živi i zdravi u svom šatoru, ali negdje podalje od dolomitskih planinarskih domova, gdje litra vode košta možda 100 lira. Zatim, »prvi put poslije rata na Vagnju će se održati prvenstvo Dalmacije u skijanju« — mada sam znao da će to podsjećati prije na sklizanje turom po snijegu...

— o —

Onda sam jednog dana donio na Radio Splitu reportažu o spuštanju u najdublju pećinu Dalmacije — Gajnu na Mosoru. Na magnetofonu sam pohvatao sve moguće efekte, zamarao Gerželja dolje na 50 metara dubine da govorim u sav glas (kod presnimavanja mi je išlo najteže čišćenje »bes-timjik« — psovka — s magnetofonske trake). Profesora Bužančića, gore, na vrhu jame, tjerao sam da baca u ponor čelične sajle da bi snimio na vrpcu njihov fijuk. To sam poslije sve umontirao i ispalio je — kako sam poslije saznao — ponešto hičkokovski uzbudljiva reportaža. Naravno, bio sam optužen za to »hičkokovsko« od špiljara...

Složio sam se s tvrdnjom da je reportaža govorila o opasnostima, ali sam dobro znao da Hičkokovi filmovi privlače upravo zbog toga. (»Ljudi vole, žarko vole sudjelovati u opasnostima — samo iz gledališta!«) Ali sam istovremeno znao ljudima servirati i nešto drugo: planinarstvo.

Možda je taj senzacionalizam planinarama izgledao nešto pretjeran, ali sam se uvjerio, da se on prima za publiku i da joj se — onako kao usput — može garantirati i po koja rečenica o onim »dubljim motivima« u planinarstvu.

— o —

Mojoj samoispovijedi tek što nije došao kraj. Ali tu još treba spomenuti humor, onaj tipično planinarski, koji se tu i tamo znao javljati kroz stranice lokalnog humorističkog podlistka. Tako znam, na primjer, da dugujem izvinjenje drugu Kovaču, čiji sam smrznuti palac na Mont Blancu eksplotirao u jednoj anegdoti. Riječ je bila o tome, kako ga je jedan splitski liječnik usred ljeta gotovo izbacio iz ordinacije, kad mu je naš Kovač rekao »Doktore, smrzo mi se palac«. Liječnik mu se ipak smilovao i primio ga — kazivala je, uostalom istinita, anegdota — ali mu je odgovorio: »Kažete: smrzo palac, sada, usred ljeta ... Pa vi ste mladiću morali ići psihijatru...«

— o —

Danas u splitskoj štampi i na radiju nije teško naići na informaciju o planinarstvu. Štoviše, došpjeli smo dotle da možemo čak bez veza i vezica njaviti izlet, objaviti bilo koji planinarski dogadjaj ili pojavu. Nisu rijetki ni intervjuji s istaknutim planinarama ili planinarskim rukovodiocima. Sada se može čitalačkoj publici servirati i ona prava strana planinarstva — humanizam, altruizam, plemenitost — bez senzacionalističkog garnirunga ...

Dozvolio bi si da kažem još i to, da bi drugi, veliki dnevni listovi, kao i velike radio stanice, lako našli mjesto na svojim stranicama i programima za planinarske teme (ne mislim samo na gole suhoparne vijesti) kad bi mi planinari znali da im pristupimo... Dovraga, nek to bude ponekad i kompromis — kao onaj moj — ili hičkokovijada... Da, i ona, jer vjerujte, neće se ljudi zbog toga preplašiti planine...

Ovako samo takmičarski sportovi gutaju stranice štampe i vrijeme radio emisija. A znamo: čovjek ne čita samo zato da čuje tko je prvi: Janko ili Marko?

— o —

Znao sam nekad i pretjerati. Jednom sam u utorak najavio prvenstvo Splita u skijanju »koje će se održati iduće nedjelje«. U planinarskom društву »Mosor« bili su iznenadeni: »Pa rekli smo onu drugu nedjelju«?! I naravno, nije bilo druge nego zavrnuti rukave i pripremiti prvenstvo u prvu nedjelju. Ono je i bilo pripremljeno — ali je propalo — južni vjetar je rastopio snijeg. To se, uostalom, desilo tri godine uzastopce — to otpajavanje uoči samog prvenstva — ma da mi pri tome nije pomogao ni najčvršći VIP (čitaj: veza i poznanstvo) s lokalnim meteoroložima.

Pa kad sam već otkrio jednu takvu istinu o sebi (»Gdje ti je profesionalna etika? — pitam sebe), otkrit ću i drugu:

Par dana uoči godišnjih skupština splitskih planinarskih društava (koncem veljače 1965. godine) preko Radio Splita objavio sam informaciju o tome kako je počela akcija prikupljanja sredstava za obnovu skijaškog skloništa na Kurtagića docima na Kamešnici. »Akciju će — stigla su uvjerenja — pripomocići i druge sportske organizacije u gradu, kako su izjavili predstavnici nekih od njih« — glasila je jedna rečenica.

Međutim, prava je istina bila da takva akcija nije uopće ni pokrenuta, niti su predstavnici drugih društava dali svoj pristanak.

Zašto sam baš tako objavio ovu »patku«? Zato jer jedna ovakva »patka« može veoma lako pokrenuti akciju i pretvoriti se u »anti-patku«. U svakom slučaju, nisam se smio dvije, tri večeri pojaviti u planinarskom društvu, ali sam zato tu apstinenciju od jedne navike upotrijebio da upravo galupovski ispitam mnjenje u upravama plivačkih, veslačkih, jedriličarskih i drugih klubova u gradu, koji svoje vrhunske sportaše moraju slati u skupe hotele na zimski odmor na skijama.

Živim u uvjerenju, da »patka« ipak neće dočekati veljaču 1966. godine kao »patka«.

Inače, zemljo otvori se!

BRIJEGČEVCI ISTOČNI

Kozjak

BARIJERA SVETOG LUKE

JUNIORSKI SMJER

Navez: Dražen Adam, Mario Bone i Nenad Čulić — 22. II 1964.

Pristup: Od plan. doma »Putalj« traverz rati padine Kozjaka prema zapadu za stotinjak metara do neizrazitog rebra.

O p i s : Kratkim žlijebom do gredine, zatim ravno gore preko kršljivog terena 2D. Preko položene ploče do koso nagnute oveće police. Sa desnog dijela police koso u lijevo u žlijeb te preko grma van stijene.

O c j e n a : II—III, visina stijene 150 m, vrijeme penjanja 1 h.

OMLADINSKI SMJER

Navez: Mario Bone, Nenad Čulić i Ivo Kaliterna — 23. II 1964.

Pristup: Kao gore, samo još više na zapad preko kompleksa sipara do prvog velikog rebra.

O p i s : Najlogičnjim smjerom do rebra po kojem 2D do većeg grma. Polukaminom koji ubrzo završava i prelazi u otvorenu stijenu 2D do gredine. Gredinom ravno gore do neizrazitog rebra koje sa lijeve strane ima veliku jarugu. Gore do slijedećeg grma, a od njega preko žučkasto obojenih prevjesa do velike police. Njom u desno do žlijeba. Po travnatom terenu do drugog žlijeba koji u sebi ima grm. Ovim žlijebom se izlazi na rub stijene.

O c j e n a : III sa detaljima IV, visina stijene 250 m, vrijeme penjanja 2:30 h.

BARIJERA SV. JURE (ISTOČNI DIO)

Pristup: Od Rupotina kroz borovu šumicu do izrazitog rebra iznad kojega je karakteristična pećina, pola sata.

JUBILARNI SMJER

Navez: Nenad Čulić i Dražen Adam, 22. XI 1964.

O p i s : Uzak u desni dio rebra do grma te u lijevo ravno gore po eksponiranoj stijeni do police. Žlijebom ili rebrom do prostrane pećine (vidljive iz doline). Sa lijeve strane pećine po glatkoj ploči priječnicom desno u kratak žlijeb. Po rastrganom terenu van stijene.

O c j e n a : III sa priječnicom V, visina stijene 150 m, vrijeme penjanja 1 h.

Mosor

SREDIŠNJI DIO

Pristup: Iz doline Zagrade kao za smjer »FA 1«, tj. prema stijeni koja stoji na lijevoj padini ove doline kad se gleda prema istoku.

SMJER PO BRIDU

Navez: Dražen Adam i Nenad Čulić, 30. VIII 1964.

O p i s : Uzak u sam brid stijene. Po laganom terenu do veće police pod grmom. Lijevo od grma u eksponirani žlijeb te preko malog prevjesa na policu. Po rebru van stijene.

O c j e n a : III, vrijeme penjanja 30 min, visina stijene 90 m.

Prenj

ZELENA GLAVA (2123 M), SJEVEROZAPADNA STIJENA

A) SMJER PO LIJEVOM REBRU

Navez: Dražen Adam, Joško Gabelić i Nenad Čulić, 17. VII 1964.

Pristup: kao za B.

Opis: Ulaz lijevo od prostranog snježanika u izrazito rebro koje završava na sjevernom grebenu Zel. Glave i tvori u njemu izraziti vrh. Prvom D po kosom žljebu u desno. Desnim dijelom rebra još 4 D po kršivoj stijeni (slaba osig.) do grebena. Po grebenu desno prema vrhu i po kaminu koji završava žlijebom na vrh.

Ocjena: III sa detaljima V, visina stijene 200 m, vrijeme penjanja trojke 3:30 h.

B) DIREKTNI SMJER PO JARUZI

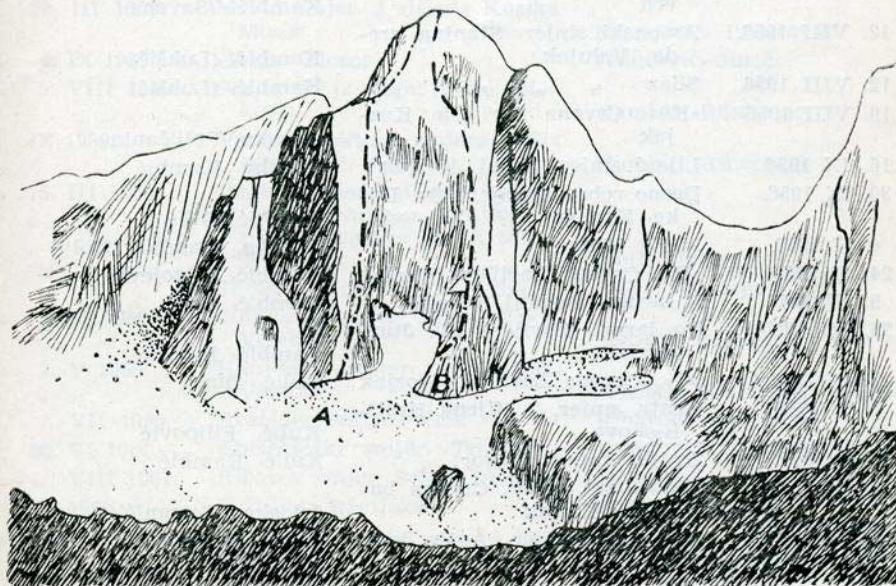
Navez: Mario Bone i Stanislav Gilić, 17. VII 1964.

Pristup: Od kuće na Jezercu putem za Otš i Zelenu Glavu. Sa puta skrenuti u desno pod stijenu Otša travzirajući i dalje u desno s'par do pod obrasli žlijeb kojim na škrpastu visoravan između Otša i zapadnog grebena Zel. Glave. Po s'paru do snježanika ispod jaruge u okomici vrha. Oko 1 h.

Opis: Ulaz desno od snježanika po kratkom rebru na kosu travnatu policu kojom pod kamin. Kaminom u desno do pod prevjes (IV+) i gore u lijevo pod koso položenom strehom u plitki žlijeb do pod izraziti kameni blok (labilan!). Preko njega dalje po žlijebu do osiguravališta pod kamenom gromadom. Pola D po jaruzi zatm u lijevo kroz kosi žlijeb (10 m) pa u desno po razvedenom terenu 2D do tornjića kojim završava sjeverni greben. Lijevo oko tornjića u škrbinu i iz nje po razvedenoj plitkoj pukotini koso u lijevo na vrh Zelene Glave.

Ocjena: Kamin IV, ostalo III i II, visina stijene 150 m, vrijeme penjanja 1,45 h.

Stanislav Gilić

Prvenstveni usponi članova AO PD „Mosor”

KRONOLOŠKI PREGLED

datum	smjer, stijena, planina	penjači
1. 28. X 1951.	»B« Crvena Barijera, Kozjak	Kliškinić, Gerželj, Gilić
2. 29. XI 1953.	»A« " " " "	Jelaska (Lukšić)
3. 2. V 1955.	Splitski Aniča kuk, Velebit	Marićić, Rušinović, Brkljačić
4. 22. V 1955.	Prvenac, Barijera Sv. Jure, Kozjak	Jelaska, Dimić
5. 12. VI 1955.	SZ brid V. Šibenika, Biokovo	Jelaska, Kambić, (Jakić)
6. 12. VI 1955.	Silaz " " "	Jelaska, Kambić, (Jakić)
7. 4. IX 1955.	Po stupu, Barijera, Sv. Jure, Kozjak	Jelaska, Dimić
8. 17. IX 1955.	Po žljebovima, Žutej, Kozjak	Jelaska, Gilić
9. 20. IX 1955.	Centralno rebro, Sv. Luka, Kozjak	Jelaska, Gilić
10. 17. VI 1956.	Smjer u Z stjeni M. Šibenika Biokovo	Jelaska, Kambić, Tončić
11. 19. VI 1956.	Po stupu, J stijena Borovca, Biokovo	Jelaska, Kambić
12. VI (VII) 1956.	Prokletije	Jelaska, Kambić, (Mlinac, Jakić)
13. 6. VIII 1956.	Lijevo rebro, Vlasulja, Volujak	Kambić, Filipović, Gilić
14. 8. VIII 1956.	Bos-hrvat. smjer, Trnovački vrh	Filipović, (Nemec)
15. 9. VIII 1956.	Desno rebro, Vlasulja, Volujak	Kambić, Gilić, (Blažuk)
16. 10. VIII 1956.	Slov-hrvat. smjer, Trnovački vrh	Kambić, (Savenc)
17. 12. VIII 1956.	Avionski smjer, Stanina greda, Volujak	Kambić, (Lukšić)
18. 12. VIII 1956.	Silaz " " "	Kambić, (Lukšić)
19. 19. VIII 1956.	»K9« Crvena barijera, Kozjak	Jelaska, Poljičanin
20. 16. IX 1956.	Lijevi smjer, Žutej, Kozjak	Jelaska, Kambić
21. 30. IX 1956.	Desno rebro, Barijera Sv. Luke, Kozjak	Kambić, Gilić
22. 4. II 1957.	»OP«, Mosor	Jelaska, Kambić, Kulić
23. 24. II 1957.	»D«, Crvena barijera, Kozjak	Kambić, Nigojević
24. 9. III 1957.	S jaruga, Badanj, Velebit	Kambić, Gilić
25. 24. III 1957.	Po jaruzi, Barijera Sv. Jure, Kozjak	Kambić, Pavičić
26. 7. IV 1957.	»C«, Crvena barijera, Kozjak	Kulić, Dimić
27. 3. V 1957.	Centr. smjer, J stijena Krsta, Biokovo	Kulić, Filipović
28. 9. VI 1957.	Zmijin smjer, Mosor	Kulić, Kambić
29. 8. VII 1957.	Studentski smjer, Crvena barijera, Kozjak	Jelaska, (Stipanićić)
30. 17. VII 1957.	Mosoraški smjer, Aniča kuk, Velebit	Kulić, Kambić

datum	smjer, stijena, planina	penjači
31. VII 1957.	Varijanta Brahm. smjer, Anića kuk, Velebit	Kulić, Kambić
32. VIII 1957.	Po stupu, Mosor	Jelaska, Kulić
33. 4. VIII 1957.	Brid Nugla, Kozjak	Filipović, Gilić
34. 11. VIII 1957.	Smjer u Središnjoj barijeri Kozjaka	Jelaska, Kulić
35. 26. VIII 1957.	Petrov smjer, S stijena, Troglov	Kulić
36. 13. IX 1957.	Desno rebro, Barijera Sv. Jure, Kozjak	Kulić, Kambić
37. 29. IX 1957.	Po žlijebu, Barijera Sv. Jure, Kozjak	Kambić, Nigojević
38. 20. X 1957.	Malčev smjer, JZ stijena Nugla, Kozjak	Kulić, (Lukšić)
39. 27. X 1957.	Centralno rebro, Mosor	Jelaska, Gilić
40. 27. X 1957.	Silaz niz jarugu, Mosor	Jelaska, Gilić
41. 10. XI 1957.	Maturantski smjer, Mosor	Kulić, Belić
42. 24. XI 1957.	Orlov smjer, Mosor	Kulić, Gerželj
43. 29. XI 1957.	Centralni smjer, J stijena Borovca, Biokovo	Kulić, Gilić
44. 1/2. I 1958.	Novogodišnji smjer, Mosor	Kulić, Ribarović
45. 30. IV 1958.	Centr. pukotina, J stijena V. Šibenika, Biokovo	Kulić, Kambić
46. 1. V 1958.	Preko bora, Vrh Grab, Biokovo	Kulić, Ribarović, (Lukšić)
47. VIII 1958.	Malčev žlijeb, Stanina greda, Volujak	Kulić
48. VIII 1958.	Bručki smjer, Mosor	Kulić, Kambić
49. 4. III 1959.	»FA1«, Zagrađe, Mosor	Ivančević, Jurić
50. 1. III 1959.	Po jaruzi, S stijena Kozika, Mosor	Gerželj, Bekavac
51. 22. III 1959.	Mrvin smjer, J stijena Kozika, Mosor	Marojević, Ivančević
52. 4. IX 1959.	»FA2«, Mosor	Ivančević, Jurić
53. 5. VIII 1959.	Smjer po jz stupu Solila, Biokovo	Kambić, Ribarović
54. IX 1959.	Varij. Direktog smjera u Šitama, Jul. Alpe	Kambić, Ribarović
55. 15. III 1960.	Centr. smjer (»Come back«), Crvena barijera, Kozjak I dio do gredine 25. IX 58. 25. IX 58.	Kulić, Jelaska
56. 1. V 1960.	II dio od gredine do vrha Jubilarни smjer, Manita peć, Velebit	Kulić, Ivančević
57. 2. V 1960.	Kanjonski smjer, Anića kuk, Velebit	Jelaska, Marojević, Marinčić
58. 7. VII 1960.	Brankov smjer, Klek	Jelaska, Marojević, (Filipčić)
59. 26. VI 1961.	Speleološki smjer, Troglov	Ribarović, (Filipčić)
60. 12. VIII 1961.	Ribarov smjer, Solilo, Biokovo	Ribarović, (Kraljević)
61. IX 1961.	Z stijena Risnjaka	Gilić, (Katalinić)
64. 10. VII 1962.	Velebitaški smjer, Anića kuk, Velebit	Ribarović, (Jakić, Mlinac)

datum	smjer, stijena, planina	penjači
62. 4/5. X 1961.	Troglavski smjer, Troglav	Ribarović, (Kahle, Ivanić)
63. 27. VI 1962.	JZ brid u Kuželjskoj stijeni	Gilić, (Katalinić, Pušarić)
65. III 1963.	Lijevi smjer u Z stijena Kleka	Ribarović, (Smerke, Šlezic)
66. 18. VIII 1963.	Z stijena Vel. Vitla, Bioč	Gilić, (Rell)
67. 19. VIII 1963.	S brid Radovog koma, Bioč	Gilić, (Rell)
68. 20. VIII 1963.	Smjer po žljebini, S stijena Oštrela, Bioč	Gilić, (Rell)
69. 22. II 1964.	Juniorski smjer, Barijera Sv. Luke, Kozjak	Adam, Bone, Čulić
70. 23. II 1964.	Omladinski smjer, Barij. Sv. Luke, Kozjak	Čulić, Bone, Kaliterna
71. 28. VI 1964.	Smjer HPD-90, z stijena Kleka	Gilić, (Sambolec)
72. 17. VII 1964.	Direktni smjer, SZ stij. Zelene Glave, Prenj	Bone, Gilić
73. 17. VII 1964.	Lijevo rebro, SZ stij. Zelene Glave, Prenj	Adam, Gabelić, Čulić
74. 30. VIII 1964.	Smjer po bridu, Zagrade, Morosor	Adam, Čulić
75. 22. XI 1964.	Jubilarni smjer, Kozjak (ist.)	Čulić, Adam

PREGLED PRVENSTVENIH PENJAČKIH USPONA PO PENJAČIMA I GODINAMA

		51	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	Svega
1	Adam Dražen													4	4
2	Bone Mario													5	5
3	Čulić Nenad													4	4
4	Dimić Ranko				2		1								3
5	Filipović Damir					2	2								4
6	Gabelić Joško													1	1
7	Gerželj Joško	1					1	1							3
8	Gilić Stanislav	1		2	3	5					1	1	3	2	18
9	Ivančević Ferdo								3	1					4
10	Jelaška Vladimir	1		6	5	6			2						20
11	Kaliterna Ivo													1	1
12	Kambić Boris			2	10	9	2	2						2	27
13	Kulić Boris						14	5		1					20
14	Marinčić Stanko				1					1					2
15	Marojević Tonko								1	2					3
16	Nigojević Uroš						2								2
17	Poljičanin Ivo						1								1
18	Ribarović Davor							2	2	1	3	1	1		10

Imena su poredana abecednim redom a ukupan broj prvenstvenih uspona ne znači i opću penjačku aktivnost. Godina u kojoj je izvršen neki od uspona podudara se približno sa vremenom stupanja u AO.

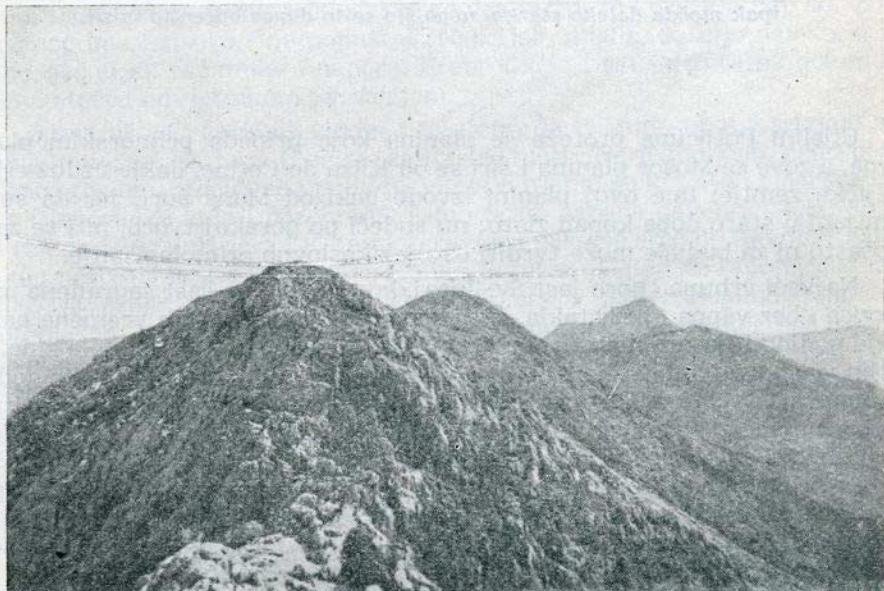
Ovaj popis ne obuhvaća sve članove AO-a. Ima ih koji su uglavnom samo »prošli« kroz Odsjek.

IVAN MATEŠAN

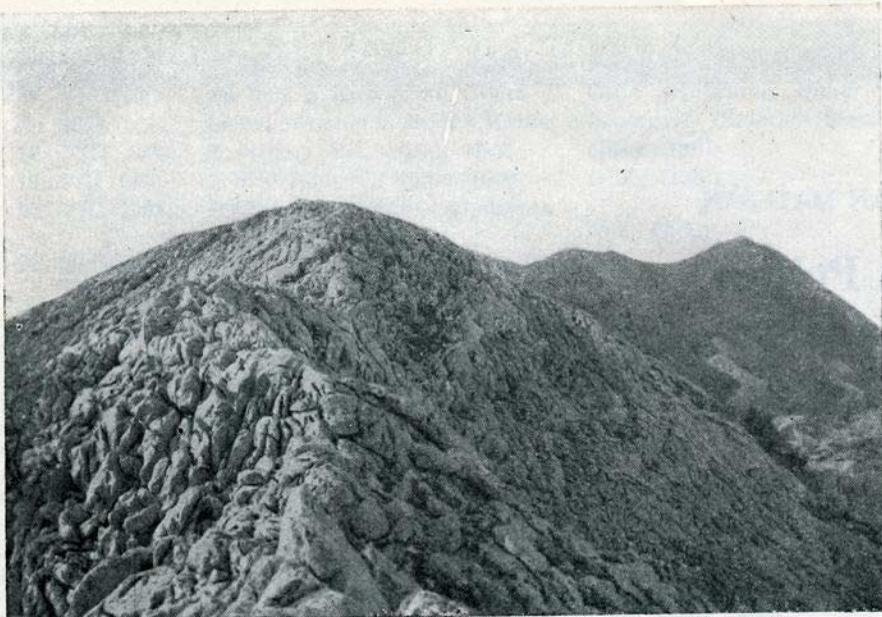
Iz Poljica

Jedno od najstarijih hrvatskih akademskih društava svakako je bilo dačko društvo »Hrvatski dom«, koje je počelo svojim djelovanjem na hrvatskom sveučilištu u Zagrebu odmah iza njegovog osnutka. Godine 1877. društvo je počelo izdavati svoj godišnji almanah, koji je pod imenom »Hrvatski dom« — zabavnik hrvatske omladine, izlazio četiri godine (1877—1880). Bili su to omašni zbornici u kojima su budući intelektualci objavljivali svoje literarne pokušaje kao što su pjesme, priče i članci poučnog sadržaja.

U posljednjem godištu (godina IV, Zagreb 1880) nalazi se oveći članak Ivana Matešana pod naslovom »Iz Poljica« (str. 284—329), koji je za nas zanimljiv osobito radi opisa planine Mosor i njenih kraških pojava. Autor Ivan Matešan, po zanimanju glagoljaški pop, a u to vrijeme student filozofije i potpredsjednik »Hrvatskog doma« želio je da kao rođeni Poljanin hrvatskoj javnosti što svestranije prikaže svoj zavičaj. Naravno da kod toga nije mogao mimoći Mosora i mi našim čitaocima reproduciramo ovdje upravo onaj dio tog članka, u kojem Matešan daje prikaz svoje planine.

Mosor: Lijevo V. Kabal (1340 m), desno u pozadini: Kozik (1318 m)

Mosor: Centralni greben (desno u pozadini Ljubljan, 1261 m)

Opis Matešanovog uspona na vrh Mosora i prodiranje kroz podzemlje Trojame svakako da bi se mogao podvrgnuti stanovitoj kritic, međutim, on dokazuje, da su spltski »mosoraši« i »jamari« imali svojih preteča još u prošlom stoljeću i da je planinarska tradicija u Dalmaciji ipak možda daleko starija, nego što se to danas općenito misli.

Cijelim Poljicima proteže se planina koja pripada primorskim planinama, a zove se Mosor planina i širi se od Klisa do Cetine, dakle uzduž cijele Poljičke zemlje. Ime ovoj planini izvode neki od Mons auri, jer da su tu Rimljani u staro doba kopali zlato; nu sudeći po gorskoj tvorbi niti se za to prošasto ni za buduće može tvrditi ovo jezikoslovno etimologisanje.

Najveći vrhunac gore jest Sv. Juraj, komu bi tu na čast sagrađena mala crkvica i bez vapna i bez stakla. I taj spomenik starodrevnih vremena nazad dvije godine Ilija gromovnik obrati u pustu razvalinu sa četiri gola zida. Za boljih vremena čitala se je tu i misa u nekih dnevnih, a napose svake godine na Jurjevo, na dan odvjetnika poljičke kneževine. Znali su odatle stari popovi s najvećeg vrhunca s koga se vidi sva poljička zemlja i blagoslove polju davati, ali se još više i paklene sile strašiti. Na geografskoj karti čita se za ovaj vrh ime »Mosor«; ja ga nisam čuo od Poljičana, zato ga i ne upotrebljavam. Visina mu je 1339 metara ili 4236 stopa. Uzlaz je vrlo mučan i, da čovjeku vidik i prizor ne naplaćuje truda, Sv. Juraj ne bi video kod sebe nikad živa stvora.

Uz Mosor ne možeš svugdje ni hodati, nego moraš izuvati opanke (u cipelama se ne poduzimaju ovakvi podhvati) pak zubima i noktima verati se

U centralnom Mosoru

uz brdo, dok se dovineš ravnice. Nema tu utrvena puta čovječjom nogom nego koliko uzlaznika, toliko puteva. Nad tobom strmina a pod tobom ponor. Skačeš od stijene na stijenu, vježbaš se, gombaš se, jačaš mišice i eto te na ravnici strmoj, posutoj sovurom. Nagaziš na nju i misliš, tvrda je, a kad tamo, trum brum, grmi, ječi, a ti si se vratio 10-20 koračaja natrag. Zoveš u pomoć ime Isusovo i ne popuštaš. Naprijed, misliš, da nije daleko, a kad tamo, još cijeli sat muke i napora. Prebrodio si i sat i eto te na golom kamenju, a pred odvjetnikom Sv. Jurjem.

Odmaraš se i krijepiš vinom i rakijom, da te mine upot i studeni srsni. Divna li vidika! Na jugu ti se pruža modro more. Ne jednolično, nego pomiješano otocima, otočićima i poluotocima; po njemu se križaju i ribarske brodice i trgovačke lađe i parobrodi. Tamo pram zapada daleko, daleko dopiru oči čak do Šibarskih gora i Kotarskih ravnic pak sve amo do Ravnih Kaštela, do tog perivoja kršne Dalmacije. Koliko je tužan pogled na zagorsku stranu, toliko je zanimljiv na Kaštelansko i Spletsko polje. Maslinada silna se protegla od Trogira do Solina; rekao bi, šume su slavonske; pod njenom obranom širi se vinova loza, iz koje nam sladi grlo crni Kaštelanac i opol spljetski. Gore na sjever prostrlo se Kninsko polje sa svojim bratom Sinjskim poljem. Bijeli se selo do sela, kao bijeli labudovi na moru, a zalija ih rijeka Cetina. Napokon onamo na istoku, gdje no je uprav sad sunce iskočilo, iza Biokove na podnožju spušta se makarsko primorje, koliko lijepo toliko i različito. Za njime amo prema Mosoru nadvila se nad gradićem Omišem tvrdavica Mirabela, nekoč strah i trepet Turčinu.

Nagledavši se divne prirode pripesmo opanke pa se spustimo niz vrleti i niz strmine. Poslije po sata vremena zapadnim pravcem padosmo na drugi vrh, Kozik, visok 1325 metara. Podno Kozika vodi nekakav puteljak iz jednog

sela ispod Mosora u drugo iza Mosora. Od potrebe čovjek si je stvorio i tu prolaz.

Osim Mosora planine uzduž i širom Poljica steru se tzv. ljuti, krše, tj. kamenita mjesta. Tako imamo: ljut Dolačku, ljut Kostanjsku i ljut Zvečanjsku. Te ljuti obično su pune pećina i jama svake vrsti. Ne mogu premučati a da ne spomenem i tri znamenite jame na Mosoru, tj. Mladoševicu, veliku i malu, i Golubinku. Što pak pažnju domaćeg svijeta najviše privlači, to je špilja zvana Trojama, od trojnih vrata na ulazu, na brdu Prčevici nad Srednjim Dōcem uz Prči-grad, negdašnju tvrđavu punu zlata.

Žalim veoma što nisam strukovnjak, jer bez strukovnoga znanja teško je i kazati koju, a nekmo li opisati tako rijetku špilju. Upozorujem našu gospodu strukovnjake, da zavire u Trojamu.

Odalečivši se od vrata stupismo u silnu dvoranu, taracanu kapljama, što se uvijek kaplju i stvaraju nejednake naslage. Tu još ne padaju u oči nikakova čudesa ni fine radnje. Nije se ni čuditi jer to je predsoblje. Ali kad stupiš dalje 7-8 koračaja, i kad prolaziš iz sobe u sobu, kad po zidovima umišljaš kipove svetaca ili groznih junaka; kad u sredini opaziš sige poput svjetionika, a svod poduprt stupovima i rimskim i korintskim, čudiš se divnoj naravi, koja je imala toliko ustrpljenja, da što takova stvari. Pod nogama čutiš vlagu neprestanih kapljica, što kako gdje jače ili slabije kapljucaju, tako i pristup čine strašniji. Čini ti se da je ravno, pa stoga koracaš na pravac, ali se ljuto varaš, jer si se ubrzo skotrljao niz polu. Ne mariš za to, ideš sve dalje i dalje, dok nagaziš na lokvu punu mrzle vode. Provlačimo se kroz tjesnac da dopremo do kraja, ali rekao bi, da ga nije. Odmjeriti ga ne možemo, jer svjetlost baca trakove samo pred noge, a inače svagdje tmina vlada, da ne vidiš ni prsta pred očima.

U kršu centralnog Mosora

Prof. dr MIHAJLO PRAŽIĆ, Zagreb

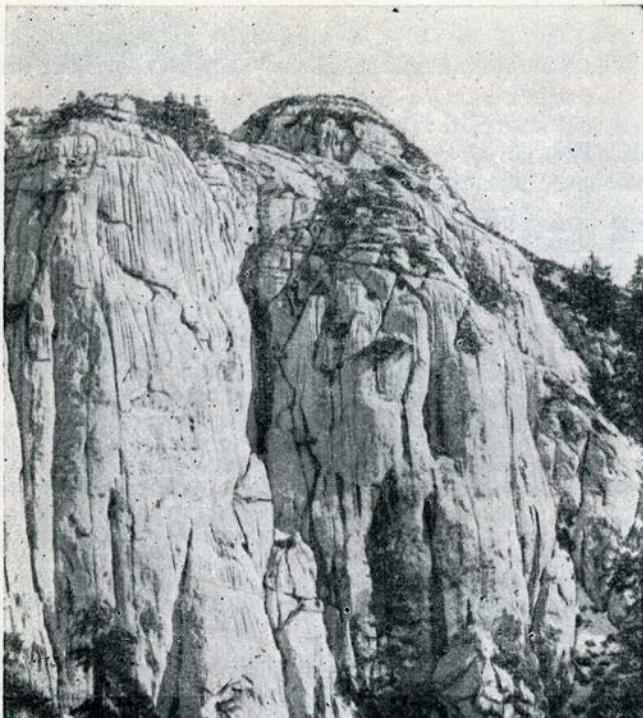
Neke planinarske greške na Velebitu

Planinar ne bi smio biti obični izletnik koji odlazi u planine samo zato da se uspne na pojedine vrhove. Upoznavajući pojedine planine on treba nastojati da upozna i ljude koji тамо žive, treba da se upozna s njihovim načinom života i da skupljajući narodno blago nazivlja pojedinih lokaliteta i krajeva bude čuvar toga narodnog blaga. Planinar ne smije biti takav, da odlazi u planinu ne zanimajući se za nazivlje toga područja, a ako u toku izleta što i čuje i pročita, to da krivo zapamti i krivo reproducira. Na taj način stvara zbrku i među planinare uvodi krive nazive i krive toponime, koje će onda kasnije biti teško, pa i vrlo teško ispravljati. To sam pokazao još prije rata u »Hrvatskom planinaru« na jednom po malo smiješnom, no zato i žalosnom primjeru iz Cvrsnčice, a prije par godina u »Našim planinama« samo još bolje potvrdio na jednom primjeru iz Sjevernog Velebita. Ovaj puta pozabavat ću se također sa jednim aktuelnim i suvremenim primjerom iz Sjevernog Velebita.

Narod u sjevernom dijelu Velebita ima, kao uostalom i za svaki drugi dio Velebita, za pojedine pa i najmanje i na oko beznačajne lokalitete određene, redovno lijepe, karakteristične, a po neki put i osebujne nazive. U širem području oko Velikog Zavižana svaki vrh, pa i manji, ima svoj posebni toponim, a svaki dolac, doći, pa i maleni proplanak svoje ime. Neću ovaj puta nizati sve toponime iz onoga kraja, jer mi to nije namjera a ni svrha, no upozorit ću samo na nekoliko očitih grešaka i propusta u na-

Pogled s Velike kose (1620 m) na Vučjak (1645 m) sa predratnom planinarskom kućom

Istočna stijena Varnjačine vrtače u Rožanskim kukovima

šem planinarskom radu. Neka to bude ujedno i poticaj, da se na stranicama »Naših planina« osvrćemo i na negativne pojave u našem planinarstvu, te da ih nastojimo ispraviti.

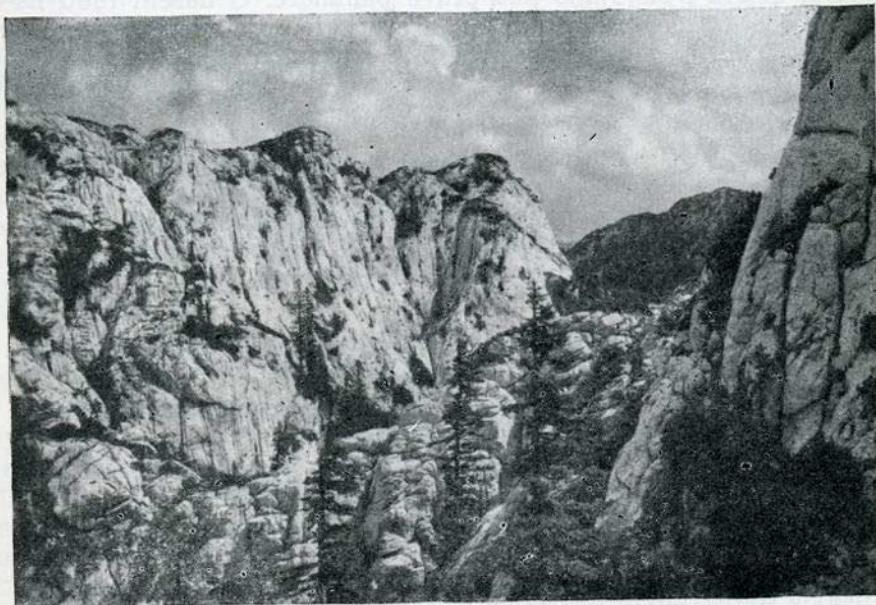
Daleko prije rata podignut je na Vučjaku (1643 m) planinarski dom i to je bio prije rata jedini opskrbljeni planinarski dom na Sjevernom Velebitu. Nakon oslobođenja taj je dom popravljen i obnovljen i sada se konačno zove »Dom na Zavižanu« što je očita besmislica. Dom je na Vučjaku, potpuno samostalnom, karakterističnom i veoma lijepom vrhu, koji je prije rata bio poznat po tome, što je na njemu bilo daleko više runolista nego na Vel. Zavižanu. Vučjak je gotovo čitav kilometar udaljen od Vel. Zavižana, a odijeljen od njega sa dva vrha, jednom kosom, prekrasnom alpskom livadom Icincem i Modrića docem. Planinaru prema tome ne može biti svejedno, zove li se taj dom »Dom na Zavižanu« ili »Dom na Vučjaku«. Ja bih još mogao razumjeti tu zamjenu, kada vrh, na kome se dom nalazi ne bi imao svoga posebnog imena, no ako se vrh zove Vučjak, ne mogu da shvatim, čemu je bilo potrebno, da se taj naziv odbaci i dom okrsti »domom na Zavižanu«.

Kada je ing. A. Premužić prije tri decenija gradio svoju stazu kroz Srednji i Sjeverni Velebit, gradio ju je tako solidno, da je mogla odoljeti padalinama i nepogodama, no pretpostavio je, da će i njegovi nasljednici, no svakako i planinari, o toj stazi voditi brigu i svake godine vršiti neizbjegne manje opravke i čišćenja. Kroz protekla tri decenija tu stazu nije popravljao nitko, iako su pojedini njeni dijelovi jako oštećeni i zakr-

čeni popadalim stablima. Ispostavilo se, da za popravljanje i održavanje Premužičeve staze nije nitko nadležan, odnosno, da za to nije nitko zadužen.

Planinar danas znatno manje vremena provodi u Velebitu nego prije desetak godina. Broj noćenja u domu na Vučjaku u zadnje dvije godine smanjio se na polovicu, a kod toga moram podvući, da ni prije toga nije bio naročito velik. Na Alanu broj noćenja se još više smanjio, a u bivšem skloništu na Štirovači, u zadnjih par godina prije njegovog likvidiranja, uopće nije bilo planinara na noćenju. Sve to ukazuje samo na činjenicu, da planinari, kada i dodu na Velebit, samo prođu Premužičevom stazom, no ne cijelom, nego tek jednim njenim dijelom, obično onim kroz Sjeverni Velebit, a onda se ili vraćaju na polaznu tačku, ili se najkraćim putem spuštaju na more. I upravo zato bi današnjem planinaru trebalo tablama i natpisima pružiti što više podataka o svim zanimljivostima, koje ga putem okružuju ili su mu na dohvat ruke.

Kroz proteklih 15 godina je bez ikakove potrebe popravljanja i udvostručavana, markacija na samoj Premužičevoj stazi, a za čitavo to vrijeme nije izvršena ni jedna jedina postrana markacija u Rožanskim Kukovima, iako smo u par navrata u »Našim planinama« na to ukazivali. Da je bilo potrebno i nužno provesti te postrane markacije, ma i na najoskudniji način, navest ću samo nekoliko najljepših detalja i najznačajnijih formacija. Na Premužičevoj stazi treba označiti skretanje za uspon na Alantićić, Ružanski vrh, Lisac, Goli vrh, Seravski vrh, Krajačeve Kukove, Premužičev Kuk, Premužičeve Okno, Poljakov Kuk, Hirtzov Kuk, Vratarske Kukove, Novotnijev Kuk, Varnjaču, Varnjače, Crikvene, Pasarićev Kuk, Gromovaču, Veliki i Mali Pivčevac, Čepuraš i tako dalje. No zato je na vrhu Rivina, neposredno podno Velikog Zavižana netko stavio natpis »Gornji Zavižan«, što je pogrešno, jer narod ne pozna ni gornjeg ni donjeg

U centru Rožanskih kukova (lijevo Varnjača, desno Crikvina)

Zavižana, nego samo Veliki Zavižan, a za lokalitet okršten sa Gornjim Zavižanom on ima svoj toponom »Rivine« koji treba poštivati.

Svaki od malo prije spomenutih, bilo vrhova ili kukova, na svoj način je lijep, pa i jedinstven, bilo radi izvanredno lijepih pogleda na more (Alančić, Ružanski vrh, Lisac) ili radi teških uslova za uspinjanje (Premužićev Kuk, Vratarski Kukovi, Novotnijev Kuk, Krajačevi Kukovi). Ja ne mislim, da je trebalo izgraditi staze na sve te lokalitete, no moglo se barem na stazi postaviti obične table, sa natpisom u kome pravcu treba krenuti za određeni lokalitet i koliko vremena treba za pohod na taj lokalitet. Takav zadatak ne bi iziskivao ni mnogo vremena ni mnogo novaca, a ni mnogo truda. Osim toga Premužićeva staza od Alana do Vučjaka prolazi nizom veoma lijepih dolaca, doćića i drugih lokaliteta, koji svi do jednoga imaju lijepa imena i nazive. Zar se ne bi moglo na svakom od tih mesta postaviti omanju tablu sa naznakom imena? Zar naš planinar doista mora Premužićevom stazom prolaziti poput naprtnjače, tako da mu najljepši detalji toga dijela Velebita ostanu skriveni, jer ga ništa na njih nije moglo upozoriti. Slučaj markiranja onoga, što zapravo ne treba markirati a propuštanje markiranja i označavanja važnih, lijepih, i značajnih lokaliteta nije karakterističan samo za Rožanske Kukove i eventualno za Sjeverni Velebit, nego je to opća karakteristika pomanjkanja određenije i planske politike markiranja i označavanja u našim planinama. To susrećemo doslovno na svakom koraku, pa i u Medvednici, što sam detaljno prikazao u posebnom člančiću prošle godine.

Svi bi mi željeli, da planinarstvu dademo takove okvire i takav sadržaj, da većina naših današnjih planinara ne budu obični izletnici, nego pravi planinari. No u isto vrijeme malo činimo da tu većinu planinara, koja sigurno ima neodređenu želju i potrebu da postane društvo pravih planinara, doista i odgojimo kao prave planinare. U našem radu na tom polju ima dosta nedostataka, grešaka i propusta. Ovaj puta ukazao sam na neke u želji, da ih, o tome porazmislivši, počnemo ispravljati i uklanjati.

Zimski solo uspon W. Bonattija na Matterhorn

Talijanski alpinista i alpski vodič, 34-godišnji Walter Bonatti, o kome smo donijeli opširni prikaz 1963. godine (broj 11–12 str. 269), uspio je nedavno izvršiti jedan od najvećih podviga u povijesti alpinizma: sam samcat je prepenjao sjevernu stijenu Matterhorna i to zimi!

U stijenu je ušao u petak 19. veljače ove godine i nakon tri bivaka izšao je 22. veljače oko 15 sati na vrh. Bonattijev uspon osobit je iz dva razloga: prvo, uspon je izvršio sam zimi, i drugo, držao se tačno linije slobodnog pada, tj. izabrao je smjer »direttissimu«. Uspon je izvršio u relativno kratko vrijeme — oko tri i pol dana, dok je sam Bonatti predvidio četiri bivaka u stijeni. Njegova fizička kondicija mora da je izvanredna. Prema pričanju promatrača Bonatti se oko podne još nalazio oko 400 metara ispod vrha, a u 15 sati bio je već na vrhu, dakle, posljednji dio uspona prepeanjao je u pravom sprintu. Vrijeme je pogodovalo usponu, iako je živa u termometru pala do 30 stupnjeva ispod nule i nijedna zraka sunca nije doprla u zasjenjenu sjevernu stijenu.

Matterhorn smatraju alpinisti svojom historijskom planinom. Ona se najdulje odupirala pokušajima osvajanja. Kad je vrh konačno bio oslojen, završio je katastrofom. Upravo ove godine je stogodišnjica tog uspona, kada je Edward Whymper sa svojim drugovima stupio na vrh.

Ekstremni alpinizam u novije doba tražeći nove i veće teškoće našao ih je u zimskim usponima. Penjanje zimi u sjevernim stijenama postalo je posljednjih godina gotovo moda. Sjevernu stijenu Matterhorna prvi puta su prepenjali zimi Švicarci Hilti von Allmen i Paul Etter. Tri godine nakon toga uspio je, eto, Walter Bonatti svladati ovu stijenu zimi posve sam. Vjerojatno nema planinara koji bi za takav pothvat bio pogodniji od njega. Njega alpinisti ubrajaju među najbolje i vrhunske penjače današnjice. Godine 1954. bio je član ekipe prof. Desija na K 2, 1958. stajao je na vrhu Gasherbruma IV, također u Karakorumu, u lipnju 1961. uspeo se na Mont Blanc po »Centralnom stupu« (taj uspon platilo je životom četvero njegovih drugova), a zimi 1963. izveo je prvenstveni uspon na Grandes Jorasses po Walkerovom stupu.

Da li je Bonatti avanturista, koji svoj život stavlja na kocku besmisleno i lakomisleno? Evo, što on kaže:

»Alpinizam je sredstvo za jačanje samoodričanja, samoprijegora i volje. Cilj je vrh planine. Kod toga rastu snage i jača karakter čovjeka i pokazuje se istinski čovjek. To je već dovoljni razlog da se postane penjač. Naravno, u planinama kao i svagdje drugdje ima neočekivanih zapreka koje mogu dovesti do teških tragedija, ali to ne znači da se alpinisti posvećuju smrti. Naprotiv, oni vole život sa puno žara. Žele se približiti što više prirodi da bi je što dublje doživjeli, ali kod toga se čuvaju da ne pređu granice svojih mogućnosti. Kad bi se alpinizam mjerio po svojoj materijalnoj vrijednosti, on bi bio bezvrijedan. Alpinizam nema gledalaca, nema industrije koja bi bila

zainteresirana za penjanje, pa zato nije ni malo pogodan za materijalnu eksploataciju. Ali baš zbog toga zauzima tako visoki položaj na ljestvici ljudskih vrlina (iz Bonattijeve knjige »Le mie montagne«).

Bonatti je tim riječima izrekao svoj pogled i stav prema penjanju. Njegove riječi podudaraju se s njegovim djelima. To su riječi čovjeka kojemu je alpinizam zanat. Bonatti svakako pripada onim alpinistima, koji su izabrali najteži put. Prema riječima poznatog francuskog alpiniste Gastona Rebuffata Bonatti spada u krug onih, koji nastupaju u posljednjim alpskim premijerama, onih koji su dostojni nasljednici ostavštine pionira, a ne žele kročiti stopama svojih prethodnika.

Nema sumnje, Bonatti je veliki penjač i njegov podvig će ući u historiju alpinizma kao herojsko djelo. Ali isto tako nema sumnje, da će taj vratomljeni i riskantni podvig izazvati i oštре kritike. Diskusiju o problemu solo-penjanja i njegovog opravdanja bit će sigurno vrlo zanimljiva. Solo-penjanje je u posljednje vrijeme našlo dosta pristaša i među našim penjačima, pa s pravom možemo očekivati da će i oni dati prilog toj diskusiji i objasniti svoje stanovište.

NEOBIČNO OTKRIĆE NA ŠEST-TISUĆNJAKU U MASIVU ANDA

Godinama je Enrico Grech sanjao da osvoji još nepobjedeni 6300 m visoki Cerro el Toro u planinskom lancu Anda. Kad je konačno njemu i njegovom pratiocu uspjelo da stave nogu na taj vrh doživjeli su svoje najveće životno razočaranje — nisu bili prvi na tom vrhu! Enrico Grech otkrio je na me neposredno ispod vrha iz kamena sagradenu pačetvorinu veličine 8×12 metara. Teško dišući u rijetkom zraku obojica su odgrtali kamenje i prvo iskopali mrtvačku glavu, a zatim golog mumificiranog Indijanca u sjedećem stavu, sa prekrivenim rukama i privučenim nogama. U grobu naden je još nakit i nešto odjeće. Dokaz je bio očigledan: Inke, indijansko pleme koje je vladalo dijelom Južne Amerike pred više od tisuću godina — bili su prvi na tom vrhu. Ovaj senzacionalni nalaz odjeknuo je među argentinskim istraživačima, i oni su odmah organizirali novu ekspediciju na taj vrh. Mumificiranog Indijanca prenijeli su u dolinu i pohranili u hladnjaci. Prema vjerovanju Inka, na najvišim vrhovima su bili i najbliži bogu sunca. Zato su tamo običavali graditi grobove i to u obliku pačetvorina. Kod mumije koja je bila dopremljena u San Juan, radi se o indijanskom tekliću ili vodiču plemena Inka, koji je umro nasilnom smrću, što dokazuje duboka rana na vratu. Još nije ustaljeno da li se radi o umorstvu ili žrtvi prinesenoj bogu sunca.

RAD PD »ZAGREB«

Od 1948. godine, od ponovnog osnivanja samostalnih planinarskih organizacija pa do danas planinarsko društvo »Zagreb« ima u Hrvatskoj vodeći ulogu kako u kvalitetnom radu tako i u masovnosti članstva. Premda se osnivanjem novih planinarskih društava u Zagrebu broj članstva u ovoj najstarijoj organizaciji smanjio PD »Zagreb« je dalje zadržao primat i ostao najveće društvo u Hrvatskoj. Društvo danas broji preko 4.200 članova. Njegov rad se odvija po stručnim sekcijama i jednako je intenzivan kako u sekciji »Goranin«, tako i u omladinskoj i pionirskoj sekciji. Speleološki odsjek na čelu sa profesorom Mirkom Markulinom vrši istraživanja

naših spilja. U posljednje je vrijeme istraživao poznatu spilju Veternicu nedaleko Zagreba. Špiljari su također preuzeeli br. gu nad održavanjem i dalnjim uredenjem 500 stuba na Medvednici, životnog djela pokojnog Vlade Horvata. Daljnji rad speleologa ima sve mogućnosti dobrog razvoja, jer je u članstvu okupljen velik broj omladnjaca — studenata geologije i geografije. Planinarskim skijanjem bavi se 105 članova, koji su učlanjeni u skijašku sekciju. Sekcija ima dužnost ospozobljavanja mlađih skijaša — planinara i njihovog školovanja. Teža situacija je u alpinističkom odsjeku, koji ima svega dvojicu penjača s nazivom alpiniste, iako u društvu postoji dvadesetak članova koji više-manje aktivno penju. Uz Dada Pirc i Zlatka Smerke u odsjeku — koji je preživio dosta veliku krizu u posljednje vrijeme — penje i četvorica alpinističkih pripravnika. Iskustvo alpinista Zlatka Smerke i Dade Pirc već sada pokazuje pozitivne rezultate u radu odsjeka. Smerke je sudjelovao na »Alpinjadi« u Bugarskoj i u »L' Ecole national de ski et d'alpinisme« u Chamonixu, gdje je izveo neobično teške uspone u Savojskim Alpama. Dada Pirc istaknula se pak, uz uspone u našim planinama, uspjesima u području Monte Rose i Mont Blanca. Sredivanjem stanja u alpinističkom odsjeku i punom materijalnom pomoći upravnog odbora, alpinizam će ponovo zaузeti svoje mjesto u radu PD »Zagreb«. Aktivnost sekcije društvenih izleta usmjerena je na okupljanje novih članova društva pomoću izleta, koji su pristupačni širem članstvu. Najaktivnija sekcija u PD »Zagreb« je najstarija generacija zagrebačkih planinara, koja je bila nosilac planinarske aktivnosti još prije rata. Sekcija seniora ujedno je i najmasovnija, te broji 286 članova u životnoj dobi od 50 do 80 godina. Njihov organizirani rad i iskustvo mogu poslužiti kao uzor mnogim planinarskim organizacijama u republici. Pod vodstvom neumornog dra Ive Lipovčaka seniori svake nedjelje organiziraju rekreacione izlete pristupačne za svoje članove. Putovanja i pohodi bilježe tisuće kilometara i učesnika. Makar je većina u dosta visokoj životnoj dobi, njihovim podvizima mogao bi pozavidjeti i mnogi mlađi planinar. Svakako da u takav kuriozitet ulazi i prolavlja 80-godišnjice života prof. Stjepana

Šušnjića u društvu šestorice sedamdeset-godišnjaka na vrhu Triglava. Veći pohodi seniora traju do četrnaest dana, a među njima treba spomenuti i planinarske uspone i posjete Dolomitima 1962. i 1964. godine. Sekcija seniora osnovala je prije osam godina svoje odmaralište u Nerezinama sa 24 ležaja, kojim ta sekcija i upravlja.

Uz ovo odmaralište društvo upravlja jednim od najljepših planinskih domova na Medvednici. Dom na Puntijarki, koji nosi ime svog osnivača Ive Pačkovskog posjeduje 40 ležaja s ostvarenim 5.000 noćenja godišnje. Da bi bio pristupačan svakome — ne radi sa zaradom, već samo pokrivanjem troškova. Speleološki odsjek preuzeo je pak brigu nad lugarnicom na Goršici.

Aktivnost najbrojnijeg društva u republici je velika i raznovrsna, no ono se sreće s nizom problema. U ove ulazi skučenost društvenih prostorija, koje su prenatrpane za vrijeme stručnih predavanja, dosta slaba aktivnost omladine učlanjene u društvo i rad alpinista.

No ipak, planinarsko društvo »Zagreb« naša je najveća i najbrojnija organizacija u Hrvatskoj. Jednom je netko primjetio: To je društvo od onih koji su tek prohodali do onih koji još jedva hodaju — a svi jednako vole planine i boravke u njima.

Branimir Špoljarić

SVEČANA PREDSTAVA POVODOM 90-GODIŠNICE PLANINARSTVA U HRVATSKOJ

Na završetku proslave 90-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj održana je u subotu 19. XII 1964. u Hrvatskom narodnom kazalištu, svečana predstava opeре »Nikola Šubić Zrinjski».

Za ovu predstavu vladao je među članovima planinarske organizacije u Hrvatskoj veliki interes, tako da je dvorana bila popunjena do posljednjeg mjeseta. Osim članova zagrebačkih društava, za koje se pretpostavljalo da će se odazvati u velikom broju, veliki odaziv bio je među članovima planinarskih društava iz unutrašnjosti, tako da je komisija koja je vršila raspodjelu karata, imala velikih poteškoća da zadovolji sve interese. Za ilustraciju dajemo podatke o broju članova pojedinih društava koji su prisustvovali svečanoj predstavi: PD Rade Končar 9 članova, PD Željezničar 100, PD Sutjeska 14, PD Zagreb

178, PDS Velebit 42, PD Grafičar 20, PD Zanatlija 37, PD Kontakt 9, PD Sljeme 34, PD Prijatelj Prirode 19, PD Ru-nolist 25, PD Troglav 14, PD Priroda 9, PD Risnjak 15, PD Nik 3 člana (svi iz Zagreba), PD Ris-Stenjevac 11, PD Su-sedgrad-Podsused 7, PD Cepin-Vrapče 3, PD Japetić-Samobor 25, PD Maks Plotnikov-Samobor 10, PD Kalnik-Križeveci 10, PD Krdija-Našice 5, PD Ivančica Ivanec 4, PD Kuna Gora-Pregrada 4, PD Milengrad-Budinčina 8, PD Trakoščan-Lepoglava 4, PD Strahinjčica-Krapina 10, PD Grebengrad-Nov Marof 30, PD Psunj-Pakrac 31, PD Ravna Gora-Varaždin 30, PD Dubovac-Karlovac 44, PD Jastrebarsko-Jaska 26, PD Stubičan-Donja Stubica 20, PD Bilogora-Bjelovar 9, i PD Zavižan-Senj 2 člana.

Predstavi su kao gosti prisustvovali i mnogi istaknuti društveno-politički radnici: Večeslav Holjevac predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske, Ivan Šibl predsjednik Prosvjetno-kulturnog vijeća Sabora, Marko Belinić predsjednik udruženja saveza boraca NOR-a, Mika Tri-palo sekretar Gradskega komiteta SK, Ivan Rukavina general pukovnik, dr Josip Brnčić predsjednik Vrhovnog suda, Vjekoslav Cvrlja republički sekretar za informacije, Soka Krajačić član Izvršnog vijeća Sabora, Juraj Hrženjak član Izvršnog odbora Glavnog odbora SSRNH, Ante Raos predsjednik Komisije za fizičku kulturu Izvršnog vijeća Sabora itd.

Od strane planinarske organizacije kao gosti prisustvovali su Jelica Marić član Izvršnog odbora Planinarskog saveza Jugoslavije i Fedor Košir predsjednik Planinarskog saveza Slovenije sa grupom članova Izvršnog odbora.

Prije početka predstave, poznati planinarski publicista i predavač Petar Lučić-Roki, održao je kratki pozdravni govor u kojem se osvrnuo na rad planinarske organizacije od njenog osnutka pa do danas.

Nosiocima glavnih uloga, Vladimиру Ruždaku, Tomislavu Neraliću, Veri Grozaj, Milki Bertapelle i ostalim izvođačima, prisutni planinari i gosti odali su priznanje dugotrajnim pljeskom.

N. A.

PLANINARSKA IZLOŽBA U ZAGREBU

Planinarsko društvo »Zagreb« i Filatelistički klub »Zagreb« uz suradnju Planinarskog saveza Hrvatske organizirali su u auli Glavne pošte u Zagrebu od 15. do 22. XII 1964. izložbu dokumenata iz povijesti planinarstva i filatelističkih

eksponata sa tematikom »Planinarstvo i priroda«.

Naz izložbi je bio izložen niz dokumenta iz povijesti planinarstva još od osnutka planinarske organizacije u Hrvatskoj, pa do danas. Uz povjesne dokumente i panoe sa podacima o sadašnjoj aktivnosti planinarske organizacije u Hrvatskoj, izložen je i stanoviti broj uspjeih fotografija sa planinarskom tematikom. Sa svoje strane Filatelički klub »Zagreb« izložio je veliki broj filateličkih eksponata sa planinarskom, sportskom i prirodoslovnom tematikom.

Izložbu je pred velikim brojem planinara i građana, otvorio predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske drug Velčeslav Holjevac. Za ovu izložbu Filatelički klub »Zagreb« izdao je posebnu poštansku spomen-omotnicu sa znakom Hrvatskog planinarskog društva i godinom osnutka prve planinarske organizacije u Hrvatskoj. Ova izložba, organizirana u okviru proslave 90-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj, izazvala je veliki interes kod planinara i građana, te je bila i rekordno posjećena.

N. A.

ISTRAŽUJE SE ISTARSKO PODZEMLJE

Područje Istre i Ćićarije izrazito je kraške prirode, zbog čega obiluje podzemnim šupljinama. One privlače pažnju svakog speleologa koji naide u taj kraj. Članovi Speleološke sekcije PD »Platak« iz Rijeke stavili su si u zadatku istraživanje i ovoga područja. Tako su 6. prosinca 1964. prodrli u horizontalni podzemni objekt velikih razmjera, u ponor-pećinu kod Novokraćine (nedaleko željezničke stanice Sapjane na pruzi Rijeka-Postojna). Horizontalni kanal tog objekta je veoma velikih dimenzija, a njegovi oblici podsjećaju na prostrane Škocjanske jame kod Divače. Kod istraživanja je glavnu prepreku predstavljalo podzemno jezerce dugačko oko 15 metara. Pomoću gumenog splava, koji nam je za tu svrhu posudilo Speleološko društvo Hrvatske, jezero je savladano i tako je omogućen put prema završetku ponor-pećine. Nakon nekoliko stotina metara zavojitoga kanala stiže se do Divovske dvorane, koja predstavlja izvanredni prirodni fenomen. Duga je oko stotinu metara, a široka oko trideset. Kod članova grupe, koja se odvaja da prodre u tu mračnu osamu, ostavila je utisak izgubljenosti. Nakon daljnih nekoliko stotina metara

kanala, objekt završava. Dužina objekta od ulaznog otvora, u koji utječe periodična ponornica, pa do sifonskog jezera na kraju prolaznog dijela ponora, iznosi blizu 800 metara. Radi teških uslova istraživanja nisu izvršena mjerenja ponora niti izrađeni nacrti, nego je taj posao odgoden za ovu godinu. Akciju su tehnički pomogli i članovi Alpinističkog odsjeka u Rijeci. Treba spomenuti da su ovaj speleološki objekt prije rata istraživali talijanski speleolozzi, koji su i inače s velikim poretom istraživali podzemlje Istre i tršćanskog krasa. Međutim, o njihovim rezultatima nismo mogli naći nikakvih podataka.

Bruno Puharic

PRIMJERNI PLANINARSKI RAD

PD »Kamenjak« održao je svoju redovitu godišnju skupštinu ali ne u Rijeci, već u 45 kilometara udaljenom Mrkoplju u Gorskem kotaru. Toj skupštini je prisustvovalo 227 društvenih članova usprkos hladnoći i snijegu u mrkopljском kraju. Odlčna propaganda u gorskom kraju gdje ne postoji planinarska organizacija!

Društvo je u suradnji sa sindikalnom organizacijom prikupilo u svojim redovima veliki broj radnika. Kod raznih radnih kolektiva osnovani su planinarski aktivni, koji će se postepeno pretvarati u samostalna planinarska društva. Takav rad društvo je provodilo i u nekim osnovnim školama u Rijeci, pa je u osnovnoj školi »Bobijevo« izraslo prvo takvo društvo samostalno omladinsko planinarsko društvo »Tuhobić«.

PD »Kamenjak« broji ukupno 815 članova od kojih su trojica prošle godine bili nagrađeni zlatnim plaketama SOFK Hrvatske, a dvojica srebrnim plaketama SOFK Rijeke.

Osim tridesetak zapisa i dopisa u »Novom listu« i »Vjesniku« društvo je prošle godine izdalo pet brojeva društvenog biltena sa 82 napisima i članaka svojih članova. Novost je u planinarskom radu da je društvo nagradilo one članove, koji su prvi put posjetili planinu i zabilježili svoje dojmove. Izleti sa sto do dvjesti članova gotovo su redovita pojava, a na dobrovoljnim radovima oko izgradnje planinarskog doma na Hahliću i na popravku ceste na Platak sudjelovalo je 378 članova sa 1900 radnih sati. Osim stotinjak planinarskih vođa, društvo ima i pedesetak školovanih planinarskih vođa. I suradnja s armijom i boračkim organizacijama pokazala se veoma korisnom.

PLANINARSTVO U BOSNI

Ove godine slavi Planinarski savez BiH šezdesetgodišnji jubilej planinarstva, to jest 60 godina od osnutka radničkog planinarsko-turističkog društva »Prijatelj prirode«. Ali planinarilo se u BiH i ranije, a o izletnicima i teferičljama da i ne govorimo.

Još davno prije austro-ugarske okupacije bilo je mnogo tih ljubitelja prirode, lova i ribolova u Bosni i Hercegovini.

Danas u BiH ima 46 planinarskih društava sa preko 14.000 članova. Ova društva posjeduju 43 planinarske kuće sa manje ili više komfora. Ovi objekti omogućuju velikom broju planinara redovne posjete lijepim i romantičnim planinama.

Polovina od ukupnog broja planinara, to jest oko 7000, učlanjeno je u 13 sarajevskih društava. Sarajevska društva imaju 17 kuća i domova. Na stotine kilometara planinarskih putova i staza markirali su planinari B.H. Sve posjećenije planine i izletišta su dobro obrađeni, tako da se snalaze i oni, koji nikada nisu bili na toj planini.

Sve kuće obnovljene su poslije rata, jer su planinari u oba rata izgubili svu svoju imovinu i poslije svakoga rata morali su na novo početi.

Najposjećeniji je Trebević, jer ima žičaru, nekoliko planinarskih kuća, i veći broj ugostiteljskih objekata i odmaračišta društvenih organizacija, poduzeća i ustanova.

Bjelašnica i Igman sa svojih deset planinarskih objekata privlače mnoge planinare, a većinu je cilj Meteorološka stanica na vrhu Bjelašnice (2067 m). Rado posjećuju i Treskavicu radi njenih jezera i udobnog planinarskog doma na Kozjoj Luci, kao i Romaniju sa legendarnom Novakovom pećinom. Jahorinu sa smučarskim terenima i modernim hotelima, Vlašić radi planinarskih kuća i dobrog sira, kao i druge planine, jer svaka ima svoje draži. Veliko je zanimanje planinara i za transverzale. Postoje dvije i to Bjelašnička i Sarajevska. Bjelašnička je trasirana preko Bjelašnice, kanjona Rakitnice, Visočice i Igmana, dok Sarajevska prelazi preko Ozrena. Romanije-Ravne planine, Jahorine, Treskavice, Hojte i Bjelašnice, a završava na Trebeviću. Sve informacije za posjetu Bjelašnice i Bjelašničke transverzale daje planinarsko društvo »Bjelašnica« (Sarajevo, Ul. JNA 77), a za Sarajevsku transverzalu Sreski planinarski savez (Sarajevo, Omladinska ulica 11).

Preporučuje se planinarama, koji žele posjetiti planine u Bosni i Hercegovini, da se pravovremeno najave planinarskim društvima koja upravljaju planinarskim kućama, jer su kuće većinom zatvorenog tipa, a one koje su stalno otvorene često su zauzete, naročito blagdanom i nedjeljom.

Adalbert Kačvinski

NEOBIČAN POTHVAT PLANINARA BEZ JEDNE NOGE

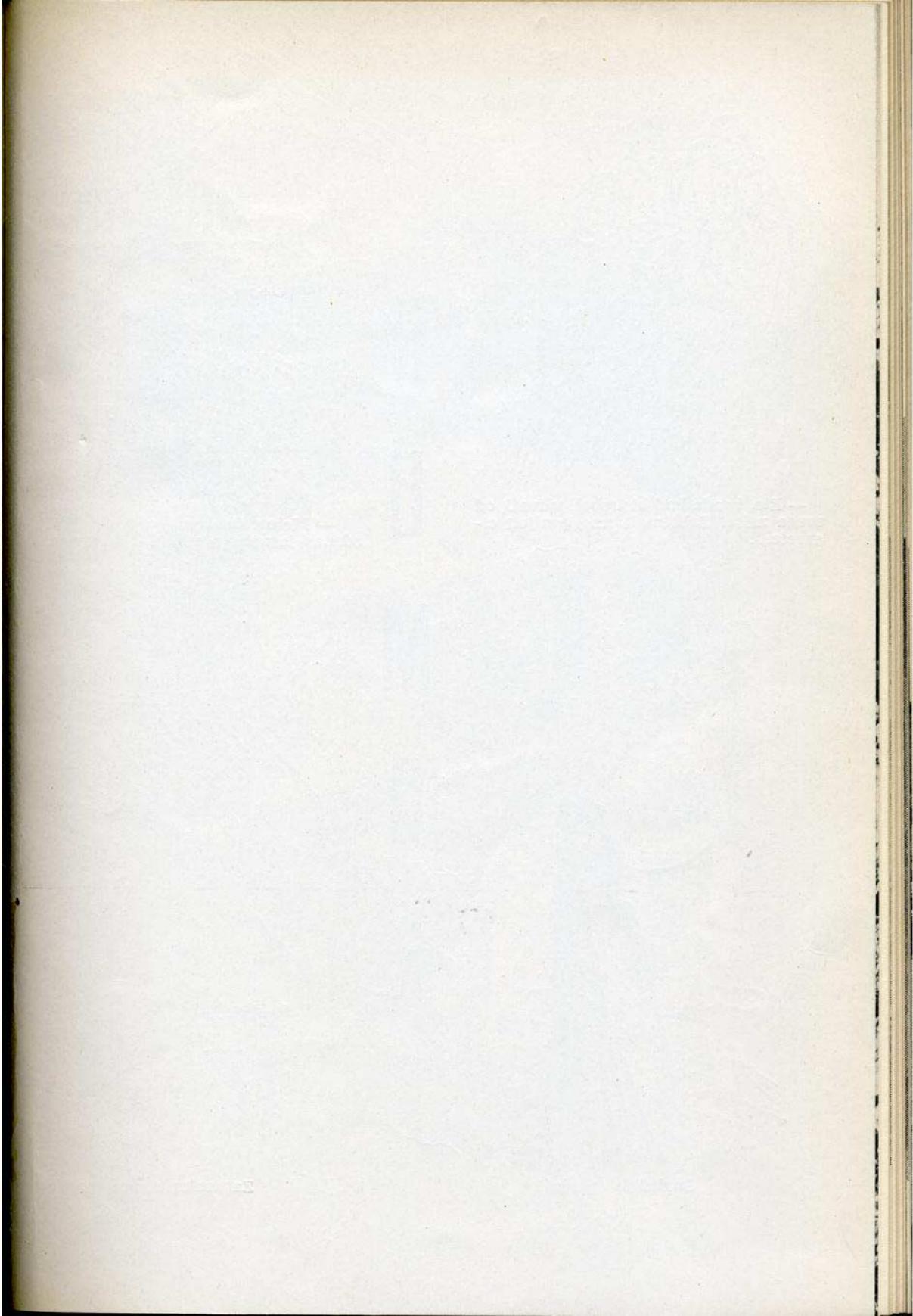
Tapetarski majstor iz Vrnjačke Banje, Milet Crnoglavač, invalid bez jedne noge, prije deset godina začlanio se u PD »Goč«. Za to doba on je obišao gotovo sve planine u Srbiji, a popeo se i na mnoge vrhove u susjednim republikama. Bio je učesnik u nošenju Titove štafete pa je tom prigodom svoju dionicu od 70 kilometara prošao za jedan dan. Zahvaljujući upornosti i jakoj volji ovaj je invalid pružio dokaz, da se i pokraj izvjesnih tjelesnih nedostataka može u planinarstvu mnogo postići.

NOVO PLANINARSKO DRUŠTVO NA RIJECI

PD »Tuhobć« novo je planinarsko društvo na Rijeci. Osnovano je na osnovnoj školi »Bobijevo«. Novo je društvo registrirano kod PSH i broji 150 članova, od kojih je 143 učenika. Članovi novog društva poznati su nam sa svojeg prvog izleta prošle godine na Platak i Snježnik, kojem je prisustvovalo 460 omladinaca, učenika spomenute škole. Taj izlet organiziralo je PD »Kamenjak« iz Rijeke. Ovaj, i još neki izleti u planine, toliko su oduševili omladinu te škole da su odlučili uz pomoć svojih nastavnika osnovati samostalnu planinarsku organizaciju.

NAJSTARIJA PLANINARSKA UPISNA KNJIGA

Po svoj prilici najstariju planinarsku upisnu knjigu kod nas ima PD »Idrija« u Sloveniji. Prvi upisi uneseni su u knjigu 1876. godine. Čuvao ju je seljak Medved u svojoj kući pod vrhom Javornik (1249 m) iznad Idrije. U to vrijeme u Sloveniji još nije postojalo organizano planinarstvo, ali je bilo mnogo prijatelja planinske prirode koji su posjećivali Javornik radi vanredno lijepog vidika s te planine na Jadran kod Trsta te na Juliske i Kamniške Alpe. Poslije oslobođenja na Javorniku je izgradena planinarska kuća.

— Eto, i sada kad bi trebali uživati, od svega ništa! Zaboravili smo ponijeti cigarete...

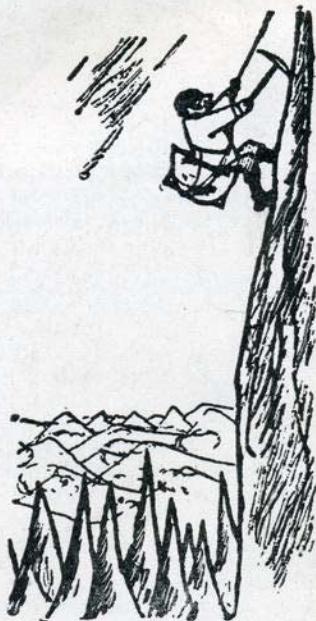
H U M O R

— Meteorolozi su i opet pogriješili —
danas je upravo prekrasno vrijeme.

Snalažljivi penjači

Za svaku sigurnost!